

TÜRK SİYASİ TARİHİNDE 1950 SEÇİMLERİ SÜRECİNDE SÖYLEM VE TARTIŞMALAR

DISCOURSE AND DISCUSSIONS DURING THE 1950 ELECTIONS IN TURKISH POLITICAL HISTORY

Özlem YILDIRIM KIRIŞ*

Geliş Tarihi/Received:27.04.2021

Kabul Tarihi/Accepted:12.06.2021

YILDIRIM KIRIŞ, Özlem, (2021), "Türk Siyasi Tarihinde 1950 Seçimleri Sürecinde Söylem ve Tartışmalar", Belgi Dergisi, S.22, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2021/II, ss. 399-424.

Öz

İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte Türk siyasetinde bazı değişiklikler yaşandı. 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin dışında başka partilerin kurulması için mevcut ortam hazır hale gelmiştir. Türkiye'de çok partili hayata geçişte ilk adımlar 1945'de Milli Kalkınma Partisi ve hemen ardından 1946'da Demokrat Partinin kurulmasıyla atılmıştır. 1950 seçimleri öncesi partilerce verilen mücadele seçimin seyrinin belirlenmesi açısından önem arz etmiştir. Seçimler öncesi seçim kampanyalarının önemli bir bölümü CHP iktidarı ile DP muhalefetinin görüşleri ekseninde şekillendi. Seçim hazırlıkları devresinde partilerin söylemleri, seçimin sonuçlarını etkileyecek en etkili güç unsuru olmuştur. DP iktidar olma yolunda 1950 seçimlerini kazanmak için seçim öncesi sürece büyük önem vermiştir. CHP'si ise iktidarını korumak ve seçimi kaybetmemek için mücadele etmiştir. Ülkede seçimlerin güven içerisinde ve adil yapılması tüm partilerin ortak isteği olmuştur. Seçim söylemlerinde eğitim, dış politika, ekonomik sorunlar başta olmak üzere ülkeyi ilgilendiren pek çok konu ve mesele ele alınmıştır. Parti söylemlerinde eleştirilere ve yapılması planlanan vaatlere geniş yer verilmiştir. Her parti kendisine rakip olarak gördüğü partiyi eleştirmiş, iktidara geldikleri takdirde gerçekleştirecekleri vaatlerini dile getirmiştir. Tüm partiler beyanlarıyla halka ulaşmak ve halka yakın olduklarını göstermek istemiştir. 1950 seçimlerine gidilen süreçte ulusal basında seçimle ilgili haberler geniş yer bulmuştur. Bu bakımdan kampanya ya da propagandaları en geniş sahalara ve halka ulaştırılan iletişim aracı basın olmuştur. Bu çalışmada Türk siyasi tarihinde çok partili hayatın ve demokrasinin tesisi açısından önemli bir yere sahip olan 1950 seçimleri öncesi partilerin, özellikle CHP'si ve DP'nin seçim öncesi tutumları ve seçim söylemleri değerlendirilmeye çalışıldı. Çalışmada BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi) belgelerinden, Akşam, Zafer, Tan, Ulus gazetelerinden, kitap ve makalelerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: CHP, DP, 1950 Seçimleri, Propaganda, Basın.

Abstract

*Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ozlem.yildirim@erdogan.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-8901-4190>).

With the end of the Second World War, some changes took place in Turkish politics. In 1945, the current environment was ready for the establishment of other parties besides the Republican People's Party. The first steps in the transition to a multi-party system in Turkey were taken with the establishment of the National Development Party in 1945 and the Democrat Party in 1946. The struggle of the parties before the 1950 elections was important in terms of determining the course of the elections. Before the election, an important part of the election campaigns was shaped around the views of the CHP government and DP, the opposition party. During the election preparation period, the discourses of the parties became the most effective power factor to affect the results of the election. DP attached great importance to the pre-election process in order to win the 1950 elections on its way to power. CHP, on the other hand, struggled to maintain its power and not to lose the election. All parties had a desire for the elections to be held safely and fairly in the country. In the election discourses, many issues and matters that concern the country, including especially education, foreign policy, and economic problems, were mentioned. Criticisms and promises were given wide coverage in the party discourses. Each party criticized the party they saw as their rival, and expressed their promises that they would fulfill if they came to power. All parties wanted to reach the public with their statements and to show that they were close to the public. In the process leading up to the 1950 elections, the news about the election was widely covered in the national press. In this respect, the media was the communication tool that conveyed the campaign or propaganda to the widest areas and to the public. In this study, it was tried to evaluate the pre-election attitudes and election discourses of the parties, especially CHP and DP, before the 1950 elections, which had an important place in the establishment of multi-party life and democracy in Turkish political history. In the study, BCA (Prime Ministry Republic Archive) documents, newspapers named Aksam, Zafer, Tan, Ulus, books, and articles were used.

Keywords: *Republican People's Party, Democrat Party, 1950 Elections, Propaganda, Press.*

GİRİŞ

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefatı üzerine, TBMM'si İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanlığına seçmiştir. CHP'nin 26 Aralık 1938'de toplanan olağanüstü kurultayında İsmet İnönü'nün Milli Şef unvanını almasına karar verilmiştir.¹ CHP iktidarı 1939 yılında başlayan tek parti yönetimiyle beraber Milli Şef anlayışını benimsemişti. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru değişen dış koşullar ile birlikte Türk siyasal yaşamında yer alan CHP' de birtakım değişikliklerin yapılması durumu ortaya çıktı. 1945'de başka siyasi partilerin kurulması için mevcut şartlar oluşmuştu.² İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti'ni çok partili yaşama götüren süreç 1945 yılında netleşti. San Francisco konferansı sırasında liberalleşmenin ilk belirtileri görülmeye başlanmış ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs nutkuyla bu husustaki ilk resmi işaret verilmişti. Nutkunda ihtiyatlı bir dil kullanan İsmet İnönü, demokrasi yolunda ilerlenebileceğini belirterek bu doğrultudaki çaba ve girişimlere ilk adım atılmıştı.³ Türkiye'nin çok partili siyasal yaşama geçişi üzerinde, İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmelerle birlikte savaş sürecinde izlediği siyaset ve bu siyasetin sonuçları etkili rol oynamıştı.⁴

Savaş yıllarında alınan bazı kararlar CHP'ne karşı muhalefetin oluşmasında etkili oldu. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na katılmamasına rağmen savaşın getirdiği sorunlar ve tehditlerden payını almıştı. Ülke savaşa hazır olmanın gerekliliğine inandığı için, bilhassa geniş ve yoksul halk kesimlerini ilgilendiren tedbirler alma yoluna gitti. Milli Korunma Yasası, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi halkta CHP'ne karşı bir tepkinin oluşmasına yol açtı. Bunların dışında savaş sırasında fiyatların aşırı yükselmesi, mal darlıkları ve parti nüfuzundan faydalanarak karaborsacılık yapan bazı kişilerin haksız kazanç elde etmeleri, halk nezdinde yaşanan tüm bu olaylardaki sorumluluğun CHP'ne yüklenmesine neden oldu.⁵ 9 Kasım 1942'de kabul edilen Varlık Vergisi Kanunuyla hükümet, ikinci dünya savaşı yıllarında savaşın ülkede ortaya çıkardığı ekonomik durumdan faydalanarak aşırı kazanç ve servet birikimine kavuşan savaş zenginlerini vergilendirmeyi ve onların sahip oldukları haksız kazançların bir kısmını almayı hedeflemişti. Varlık vergisi Türk siyasal ve toplumsal yaşamında olumsuz izler bırakan bir vergi oldu. Bu vergi ortaya çıkardığı siyasi ve sosyal sonuçlar nedeniyle iç siyasette CHP'ye ve ona bağlı tek parti yönetimine karşı büyük bir tepkinin oluşmasına yol açtı.⁶ Yasaya yönelik eleştiriler ve dış baskılar artınca, 15 Mart 1944 de çıkartılan başka bir kanunla yürürlükten kaldırıldı.⁷ CHP'si içerisinde tartışmalara neden olan bir diğer gelişme Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu olmuştur. CHP içindeki görüşler Ocak 1945'te Meclisin gündemine gelen Toprak Reformu Tasarısı nedeniyle çatışmaya başladı. Bu yasa ile toprak sahiplerinin ve savaş zenginlerinin gücü azaltılmak istenmişti. Uzun süren tartışmaların ardından Çiftçiyi Topraklandırma Kanun

1 Mustafa Albayrak, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s.17.

2 Necdet Ekinci, İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Yaşama Düzene Geçişte Dış Etmenler, Toplumsal Dönüşüm Yay. , İstanbul, 1997, s.309.

3 Cem Eroğul, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge Kitapevi Yay. , Ankara, 1998, s. 23.

4 Ahmet Makal, Türkiye'de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri (1920-1946), İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 1999, S.456.

5 Albayrak, a.g.e., s.24.

6 Osman Akandere, Milli Şef Dönemi, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.173.

7 Albayrak, a.g.e., s.27.

tasarısı, 11 Haziran 1945'te Meclis'te oy çokluğuyla kabul edilerek kanunlaştı.⁸ Toprak Yasası üzerinden yapılan tartışmalar, CHP içindeki oluşmaya başlayan muhalefete belli bir güç kazandırdı. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Emin Sazak, Cemal Tunca, Hikmet Bayur gibi isimler oylamaya katılmayarak CHP'si içindeki potansiyel muhalefetin öncülüğünü yaptılar. Toprak Reformu Yasası Demokrat Partinin kuruluşuna giden süreçte etkili bir neden olmakla beraber, tek ve en önemli neden değildi. Nitekim çok partili hayata geçişte diğer pek çok nedenin katkısı vardı.⁹

Çağdaş olma taraftarı İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk döneminde iki kez denenen ancak bazı sebeplerle vazgeçilen çok partili yaşamı İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte uygulamaya koyma adına girişimlere başlamıştı.¹⁰ Muhalefet partisi kurulması düşüncesini İsmet İnönü'nün desteklemesinin farklı sebepleri vardı. Türkiye'nin demokratik ve liberal bir ülke olduğunu vurgulamanın dışında, savaş yıllarının devletçi politikasının, savaşın sonlanmasıyla etkinliğini yitirmeye başlaması da bu duruma etki etmişti. Bunun dışında ABD gibi yabancı kredi kaynakları liberal yapıda bir ekonomi ve siyaseti takip ediyordu. Savaşta demokratik ülkelere destek veren ve Birleşmiş Milletler'in üyesi olan Türkiye'de, mevcut iktidar CHP'nin siyasi liberalleşmeye müsaade etmesi bekleniyordu.¹¹

Milli Kalkınma Partisi, İsmet İnönü döneminde CHP'ye karşı kurulan ilk siyasal parti oldu.¹² Nuri Demirağ tarafından 6 Haziran 1945'te bu yeni siyasal partinin kurulması için başvuru yapılmış, 18 Haziranda ise gereken onay alınarak harpten sonra Türkiye'nin ilk muhalif partisi olan Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuştur.¹³ MKP'nin diğer kurucuları Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rifat Atilhan idi. Partinin kurulmasından kısa bir süre sonra parti içinde anlaşmazlıklar başlamıştır. Öyle ki parti lideri Nuri Demirağ, 1946 seçimlerinden sonra, partisinden ihraç edilmiş daha sonra mahkeme kararıyla partisine dönmüştü. Tutucu ve İslamcı bir görüntü veren parti devletçiliğe karşı çıkmıştı.¹⁴ İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı bölgelerinde şubeler açan MKP, 1946 seçimlerinden başlayarak katıldığı sonraki seçimlerde başarı gösterememişti.¹⁵ 7 Haziran 1945'te CHP milletvekillerinden Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından parti grup başkanlığına ortak bir önerge sunulmuştu. Önergede parti tüzüğü ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması ve rejimin demokratikleşmesi yönünde birtakım istekler dile getirildi.¹⁶ Ancak Dörtlülük Takrir ismini alan bu önerge, CHP Meclis Grubunun 12 Haziran 1945'te yaptığı oturumda okundu ve ret edildi.¹⁷ Ardından Dörtlülük Takririn sahipleri bir muhalefet partisi kurmak için karar vermişler ve 7 Ocak 1946'da Demokrat

8 Ensar Yılmaz, *Türkiye'nin Demokrasiye Geçiş Yılları (1945-1950)*, Birey Yay., İstanbul, 2008, s.122.

9 Albayrak, a.g.e., s.23, 24.

10 Ali Rıza Cihan, Abdullah Tekin, *Çağdaş Devlet Adanı İsmet İnönü*, Tekin Yay., İstanbul, 1989, s.104, Bkz. 1923-1945 yılları arasında devamlı bir şekilde Türk siyasi hayatında yer alan tek parti, iktidarını 1950 genel seçimlerine kadar sürdürmüş olan CHP'dir, Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Tesav Yay., Ankara, 2003, s.261.

11 Ayşe Güneş Ayata, *CHP (Örgüt ve İdeoloji)*, Gündoğan Yay., Ankara, 1992, s.75.

12 Akandere, a.g.e., s.408.

13 Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s.132.

14 Erdoğan Teziç, *100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi Ve Türkiye'de Partiler)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, s.254.

15 Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s.167.

16 Ali Rıza Akbıyıklıoğlu, *Demokrasi ve İsmet Paşa*, Filiz Matbaacılık, Ankara, 1986, S.17.

17 Kabasakal, a.g.e., s.164.

Parti Celal Bayar'ın liderliğinde resmen kurulmuştu.¹⁸ CHP, parti döneminin sağladığı alışkanlık ve prensipleri zaman içinde bırakmaya, mevcut muhalefetle iyi ilişkiler kurmak üzere bir takım ödünler vererek, DP'nin muhalefet çizgisinin de etkisiyle birtakım kararlar almaya başlayacaktır.¹⁹

1947'nin sonlarına doğru İsmet İnönü iktidar ve muhalefet arasında eşit mesafede durduğu göstermek adına 14 Eylül'de başlayan gezisine bir DP'li vekili de davet etmişti. İsmet İnönü, gittiği bölgelerdeki idare amirlerinden muhalefete eşit davranılmasını istemişti. Demokrat Parti örgütü bu süreçte muhalefet partisi olarak izlenecek politika hususunda fikir ayrılıkları yaşıyordu. İktidara doğru ilerlemek istenirken farklı taktik ve stratejiler meydana çıkıyordu. 1948 yılı başlarında Demokrat Parti içerisinde Kenan Öner partiden istifa etmiş aynı yıl Demokrat Partiden 11 milletvekili ihraç edilmişti. Müstakil Demokratlar Grubu adı verilen ve partiden ihraç edilen ya da ayrılanlardan oluşan grup 10 Mayıs'ta partilerini ilan etmişlerdi. Demokrat Partinin dışında 20 Temmuz'da bir muhalif grup meydana gelmiş ve Millet Partisi kurulmuştu. Sonrasında bu iki parti birleşme kararı aldı.²⁰ DP ile birlikte Millet Partisi 17 Ekim 1947'de yapılan ara seçimlerine seçim sistemine güven duymadıkları gerekçesiyle katılmamıştı.²¹ 1946 seçimlerinde büyük oranda oy alan Demokrat Parti için iktidar olma yolundaki aşamalardan birisi de 1950 seçimleriydi. Yeni partinin savunduğu tez, farklı ve vatandaşlar nezdinde ilgi çekici görünmekteydi. Vatandaşların çoğu özellikle köylü vatandaşları demokrasi kelimesinden haberdar dahi değildi. Demokrat Parti seçim söylemlerinde idare edenlerin, idare edilenlerin emrinde olduklarını belirterek kendilerine verilecek her vazifeyi yerine getirmekle vazifeli bulduklarını ifade etmişlerdi. Kendilerinin de iktidara geldiklerinde bu şekilde bir idare tesis edeceklerini dile getiren parti bu sözleriyle geniş halk kitlesi üzerinde büyük bir etki uyandırmış bu durum yeni partiye olan güveni artırmıştı.²² 1950 yılının başında seçimlerin güven içinde yapılması amacıyla bir koalisyon hükümeti kurulması ihtimaline yönelik söylentiler basında yer buldu. DP temsilcileri ile CHP temsilcileri Anadolu Kulübünde bir araya gelerek gizli görüşme yapılmıştı. Bu görüşmede DP ve CHP temsilcileri seçimlerin güven içerisinde ve adil yapılması hususunda anlaşmışlardı.²³ 14 Mayıs 1950 seçimleri öncesi bir koalisyon kabinesinin kurulup kurulmayacağı hakkında fikri sorulan Celal Bayar, koalisyon fikrinin ilk ortaya atıldığı andan itibaren sempati ile karşıladıklarını seçimler sırasında bir koalisyon kabinesi iktidarda olursa halkın emniyet ve güveninin artacağını belirtti. Bayar, bu hususta ne kendilerinden iktidara yönelik ne de iktidardan kendilerine karşı bir teklifin söz konusu olmadığını ifade etti.²⁴

1950 seçim hazırlıkları devresinde CHP memleketin menfaatlerini ön planda tutan bir davranış içerisinde kalmıştı. Partinin genel başkanı İsmet İnönü iki kez yurt gezisine çıkmış, ilk gezisi Orta Anadolu'da ikinci gezisi Ege ve Marmara çevresinde olmuştu. İsmet İnönü bu geziler sırasında yapmış olduğu konuşmalarında partilerin ortak mevzuları üzerinde

18 Karpaz, a.g.e., s.135.

19 Ülkü Varlık, Banu Ören, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler, Der Yay., İstanbul, 2001, s.86.

20 Rıdvan Akın, Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı (1923-2007), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2009, s.62.

21 İbrahim Sertkaya, Demokrasi Yolunda Bir Hayat Adnan Menderes, Yağmur Yay., 2008, s. 81, 82. 16 Ekim 1949'da gerçekleşen ara seçimlerde de aynı gerekçe ile iki parti katılmadı, bkz. Sertkaya, a.g.e., s. 81, 82.

22 Arif Hikmet Pamukoğlu, Türkiye'de Demokrasi, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1961, s.30.

23 Süleyman İnan, Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes, Liberte Yay., Ankara, 2006, s.426.

24 Haz. Nazmi Sevgen, Celal Bayar Diyor ki.. (1920-1950), İstanbul Tan Matbaası, İstanbul, 1951, s.400.

durmuştu. Demokratik rejimin normal ilişkiler içerisinde devam edebilmesi için gereken şartları açıklamaya gayret eden İsmet İnönü yumuşak bir üslupla yükselen siyasi tansiyonu mümkün olduğunca düşürmeye çalıştı.²⁵ İktidarda bulunan Başbakan Şemseddin Günaltay'ın üstlendiği hükümet yeni bir seçim kanunu hazırlamak üzere çalışmalarına başladı.²⁶ Bu kanun tasarısı alanında uzman olan bir bilim kurulunca hazırlanmıştı. Tasarı da yer alan temel ilkeler olabildiğince demokratik idi.²⁷ Uzun bir çalışma dönemi sonucu tamamlanan 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Seçim Kanunu, tek dereceli, eşit ve gizli oy, açık tasnif, her ilin bir seçim çevresi olarak kabul edildiği kanun kabul edildi. Çoğunluk sistemi ilkelerine dayalı yargının denetim ve yönetiminde seçimlerde yeni bir düzenleme yapıldı.²⁸ Meclisten geçen yeni seçim kanunu 21 Şubat 1950 tarihli resmi gazetede yayımlandı. Böylelikle adli teminat ile seçim müessesesi güvence altına alınıyordu. Kanun ile demokrasinin teminatı olan seçim müessesesi açık ve sağlam esaslara bağlanıyordu. Demokrasi açısından ilk kez ciddi bir adım atılıyordu.²⁹ Bu kanun ilk kez 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen genel seçimde uygulandı. 1950 seçimlerine diğer partilerde katılmasına karşın seçim kampanyasının önemli bir bölümünde CHP iktidarı ile DP muhalefetinin görüşleri yer buldu.³⁰

1. Partilerin Seçim Öncesi Çalışmaları

1950 seçimlerine doğru gidilirken Demokrat Parti içinde müfrit milletvekilleri ayrılmış, parti; halka, özgürlük başta olmak üzere çeşitli vaatlerle DP'nin hizmet etmek istediğini ilan etmişti.³¹ Demokrat Parti milletvekili Nuri Özsan, 1950 seçimleri öncesi TBMM'nde "Milletvekilleri Seçim Kanunu Tasarısı" ile ilgili görüşmeler sırasında seçim ve propaganda hususunda görüşlerini şu sözlerle ifade etmişti: *"Arkadaşlar propaganda, seçimin ruhudur. Propagandasız seçim olmaz. Dünyanın her tarafında propaganda serbesttir. Partiler kendi nokta-i nazarlarını izhar edecektir, adaylar kendi görüşlerini ve yapılacak işleri ortaya koyacaktır. Bu itibarla dünyanın her tarafında propaganda kayıtlanamamıştır. Ben Hükümetin hazırladığı seçim kanunları mecmuasında hiçbir Devlet görmedim ki bizde olduğu gibi propaganda işi bu kadar kayıt altına alınmış bulunsun."* Nuri Özsan, genel kurallar çerçevesinde her vatandaşın propaganda yapma hakkına haiz olduğunu belirtmişti. Mecliste Seçim Kanunu Tasarısındaki 41.nci maddede belirtilen kısıtlamalar nedeniyle seçimlerde propaganda yapılmasının imkânsız hale geldiği ifade edilmişti.³² Nuri Özsan'ın eleştirisine Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, cevap vermişti. Erim, tasarıda seçim propagandasının hiçbir memlekette olmadığı kadar kayıt altına alındığının belirtildiği ve buna neden lüzum görüldüğü sorusuna cevaben: *"Bu hususta şunu arz etmeliyim ki, tasarının seçim propagandasına mütaallik bölümü doğrudan doğruya İlim Heyeti tarafından*

25 Fahir Giritlioğlu, Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii, Ayyıldız Matbaası: Ankara, 1965, s.238.

26 Sertkaya, a.g.e., s. 81, 82. 16 Şubat 1950'de 5545 sayılı yeni seçim yasası TBMM'ce kabul edildi. Bu kanuna göre, Danıştay üyelerinden meydana gelen bir Yüksek Seçim Kurulu denetimi oluşturulacak ve gizli oy ile açık tasnif sistemi uygulanacaktı. Seçimlerin hâkim güvencesinde yapılması, memur ve askerlerin seçim kurullarında olmamaları sağlanacaktı. Bu kanun DP'lilerce de desteklendi. Seçim tarihi 14 Mayıs 1950 tarihi belirlenerek kabul edildi, bkz. Sertkaya, a.g.e., s. 81, 82.

27 Saim Sezen, Seçim ve Demokrasi, Gündoğan Yay.: İstanbul, 2010, s.241.

28 Süleyman Güngör, Muhalefette CHP, Alternatif Yay., Ankara, 2004, s. 41.

29 Yılmaz, a.g.e., s.335.

30 Suna Kili, Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler, Boğaziçi Üniversitesi Yay. : İstanbul, 1976, s.103.

31 Sertkaya, a.g.e., s. 81, 82.

32 TBMM Tutanak Dergisi,(1950). VIII. Dönem, C.24, TBMM Basımevi, Ankara, s.267.

düşünölmüş, onun tarafından tanzim edilmiştir. Hükümet buna hiç dokunmamıştır; *hiçbir noktasına dokunmamıştır*” şeklinde yanıtlamıştı. Nihat Erim, İngiltere ve Yunanistan gibi ölkeleri örnek vererek oralarda da seçim zamanlarında birtakım kısıtlamaların yapıldığını aktarmıştı. Nihat Erim, propagandanın belediyelerce belirlenen yerlerde yapılmasının propagandanın men edildiği anlamına gelmediğini ifade etmişti. Belediyelerce tayin ve tespit olunan yerlerde mitinglerin yapılmasının istenmesinin nedenini zabıta kuvvetleri ve zabıta memurlarının şehrin hangi mahallerinde toplantı yapıldığını bilmesi ve tedbirli olması olarak açıklamıştı.³³ Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcısı Nihat Erim seçim propagandası hakkındaki hükümlerin İlim Heyeti tarafından düzenlendiğini, hükümet tarafından, sırf muhalefetin seçim propagandası yapmasını önlemek için düşünölmüş birtakım tedbirler veya tertipler olarak gösterilemeyeceğini söyledi. ‘İlim Heyeti düşünölmüş, ilim heyeti koymuştur’ diyerek hükümetin buna hiçbir suretle müdahale etmediğini belirtti. Yurt dışından örnekler veren Nihat Erim; *“Demokratik usulleri benimsemiş olan memleketler, âdeta müşterek bir kayıt olarak, seçim zamanı propagandalarının bazı usul ve şartlara uygun olarak yapılmasını kabul etmişlerdir. Demek ki biz de, bazı usul ve şartları istemekle demokratik bir rejimin icaplarını yerine getirmekten başka bir şey yapmıyoruz”* dedi.³⁴

1950 seçimleri yaklaşırken ulusal basında seçimle ilgili haberler geniş yer buldu. Hüseyin Cahit Yalçın *“Seçimleri Beklerken”* başlıklı haberinde hükümet ve parti adamlarının vilayetleri dolaşarak siyasi nutuk vermeleri ve bu politikalarına devam etmelerinin muhalefet çevrelerinde tenkit edilmesinin hayret uyandırdığını ifade etti. Yalçın, bakanlar ve iktidar partisi erkânı ile halkın temaslarının yakın olmasının değil uzak olunmasının kendileri için bir endişe ve üzüntü sebebi teşkil ettiğini belirtti. Hükümetteki partinin muhaliflere meydanı boş bırakması ve onlardan gelecek darbeleri aciz bir şekilde kabullenerek sükût etmesinin beklenilmesinin mümkün olmadığını dile getirdi.³⁵ Muhalefete dair Peyami Safa ise *“Yaşını Unutan Muhalefet”* yazısında; *“Muhalefetin başında üstün adamlar yok değil. Fakat sayıları ne kadar az! Bayar’dan Bayur’a on parmağınız ya kapanır ya kapanmaz. Sonra birkaç derece aşağıda amatörler kalabalığına girersiniz. Hepsi politika ve muhalefet okulunun yeni öğrencileridir”* demişti. Muhaliflerin profesyonelleriyle hükümet kadrosunu zor dolduracaklarını ifade eden Safa, muhalefeti her makama talip politika bebekleri olarak değerlendirmişti. Yazar yazısının devamında *“Karşı tarafın en büyük hatası yaşını unutmasıdır. Bunu çok söylüyoruz ama anlatamadığımız için tekrarlıyoruz”* demişti.³⁶ Vatan gazetesinin 2 Mart 1950 tarihli *“Meclis Mart sonunda Yenileme Kararı Verecek Yeni Seçimler 15 Mayıs’ta Yapılacak”* başlıklı haberinde Demokratların, idare amirlerinin CHP hesabına baskı yaptıklarından şikâyet ettiklerine yer verildi. Haberde Meclisin mevcut layihaların görüşmelerini kısa zamanda tamamlayacağı ve ardından yenileme kararı alacağı belirtildi.³⁷ CHP başkan vekili Hilmi Uran’ın *“Vatan Gazetesinde”* 1950 seçimi ile ilgili sualleri cevaplandırdı. Uran açıklamasında seçim tarihi hakkında şimdiden bir tahmin yapmaya imkân olmadığını belirterek DP İstanbul teşkilatındaki son yaşanan ihtilafların partinin bir iç meselesi olduğu değerlendirmesinde bulundu.³⁸ DP genel seçimler öncesi bir taraftan il kongrelerini yaparken diğer taraftan iktidarla mücadelesini sürdürdü.

33 TBMM Tutanak Dergisi,(1950). VIII. Dönem, C.24, TBMM Basımevi, Ankara, s.268, 269.

34 TBMM Tutanak Dergisi,(1950). VIII. Dönem, C.24, TBMM Basımevi, Ankara, s.287.

35 Hüseyin Cahit Yalçın, *“Seçimleri Beklerken”*, Ulus, 2 Ocak 1950, s.1.

36 Peyami Safa, *“Bakışlar, Yaşını Unutan Muhalefet”*, Ulus, 7 Ocak 1950, s.1.

37 *“Meclis Mart sonunda Yenileme Kararı Verecek Yeni Seçimler 15 Mayıs’ta Yapılacak”*, Vatan, 2 Mart 1950, s.1.

38 *“CHP Başkan Vekilinin Beyanati”*, 5 Mart 1950, Vatan, s.1

Bunların dışında parti içinde yeniden gündeme gelen anlaşmazlıklar ve Millet Partisinin DP'ye yönelik muvazaa suçlamalarına karşı, parti savunulmaya çalışıldı.³⁹ Demokrat Parti başkanı Celal Bayar'ın Adana'da verdiği nutukta zaferin DP de olduğunu ifade etti. DP genel başkanının beraberinde Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu ve Adnan Menderes ile Ankara'dan Adana'ya uçakla geldiği ifade edildi. Bayar daha sonra bölgede yapmış olduğu konuşmada şu sözlere yer verdi: *"Biliyorsunuz seçimlerin yakında başlayacağı her manzaradan kendini göstermektedir. Diyebiliriz ki seçimlerin arifesindeyiz. Kampanya resmen başlamadığı için burada bir seçim nutku da verecek değilim. Fakat size soruyorum, o büyük güne hazır mısınız? (Hazırız sesleri) Size bu sualim asla yersiz değildir. Çünkü seçim Türk milletinin kendi mukadderatına sahip olmasını sağlayacaktır. Bu suretle yeni ve çok mesut bir devir açılacaktır. Siz reylerinizle ya bugünkü halin devamını istemiş olacaksınız yahut yeni bir devrin açılmasına hizmet edeceksiniz."*⁴⁰ İktidara gelmek yolunda seçim hazırlıkları yapan Demokrat Parti kurucuları milleti refah ve saadete ulaştırmak için tek çarenin hak ve hürriyet teminatı sağlamak olduğu tezini savunurken tek isteklerinin milleti refah ve saadete ulaştırmak olduklarını belirtmişlerdi. Türk vatandaşının, Türk milletinin dünyadaki en ileri insan ve milletler gibi hak ve hürriyet teminatına hak kazanmış olduğunu ve iktidara geldikleri takdirde bütün bu ihtiyaçların en iyi tedbirlerle karşılayacaklarını her yerde her fırsatta millete vaat etmişlerdi.⁴¹

Adnan Menderes seçimler öncesi vermiş olduğu bir beyanatta Türk milletinin 1950 seçimlerinde milli hâkimiyeti ne olursa olsun elde etme azminde olduğunu ve 1946 seçimini vatana baskın şekilde getirenlerin bu defa yenileceklerini ifade etmişti. Menderes demokratik idareyi yalnız siyasi ve şahsi özgürlükler için değil, ülkeyi refaha eriştirecek en kısa yol olarak kabul ettiklerini belirtmişti.⁴² CHP'li Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas, CHP İzmir İl Kongresinde bir konuşma yapmıştı. Barlas, 1946 seçimlerinden muhalefetin şikâyet ettiğini belirterek kendisinin de şikâyetçi olduğunu söyledi. Kan dökülerek elde edilen inkılapları tehlikeye düşüren propagandaların yapıldığını belirtti. Muhalefete yönelik olarak *"askerlik kalkacak dediler, eski harfler dönecek dediler"* diyen Barlas muhalefetten 1950 seçimlerine doğru giderken artık bu yola girmeyeceklerine dair söz vermelerini beklediğini ifade etti.⁴³ CHP'nin seçime yönelik çalışmaları içerisinde; Genel Başkan ve diğer parti üyelerinin yurt içi gezileri ve radyo konuşmaları, yayınlanan seçim beyannamesi, Ulus Gazetesi aracılığıyla yürütülen propaganda gibi unsurlar yer almıştı.⁴⁴ Ulus Gazetesi sütun ve köşe yazılarında seçime yönelik bir kampanya tarzında yayın yürütüyordu. Genel Başkan olmak üzere partinin önde gelenlerinin çalışmaları, gezi ve konuşmaları haber yapılarak okuyucuya iletiliyor ve bu sayede düşüncelerin yayılması sağlanıyordu. Çoğu CHP'den aday ve milletvekili olan köşe yazarları CHP'nin seçimleri kazanacağına dair güven duygusunu pekiştirirken diğer yandan böyle bir sonuç alınmasının memleket menfaatleri için ne kadar gerekli olduğuna değiniyorlardı. Sadece CHP iktidarı tarafında olan gazeteler değil muhalif partilerin sesini duyuran ve açık bir şekilde olmasa da muhalefet partilerine destek veren gazeteler de bu dönemde mevcuttu.⁴⁵

39 Albayrak, a.g.e., s.161.

40 "DP Başkanının Adana'da Mühim Bir Nutku"; "Bayar Zaferin DP'de Olduğunu Söyledi", Vatan, 6 Mart 1950, s.1

41 Pamukoğlu, a.g.e., s.31.

42 Şükrü Esirci, Menderes Diyor ki, Demokrasi Yayınları: İstanbul,1967, s. 223.

43 "Cemil Sait Barlas'ın İzmir İl Kongresindeki Mühim Konuşması", 8 Ocak 1950, Ulus, s.1.

44 Güngör, a.g.e., s.48, 49.

45 Güngör, a.g.e., s.53.

“Ulus Gazetesinde” Peyami Safa “Muhalefet ve Kültür” adlı köşe yazısında yaklaşan seçimleri değerlendirirken muhalefeti tenkit etmişti. Yazıda seçime altı ay kaldığını belirterek seçim kampanyasının çoktan başlaması gerektiği ifade edildi. Safa, meselelerin oldukça fazla olduğunu, seçmenin muhalefetten boş yere izah beklediğini ve iktidarın her memleket davası hakkında görüşünün demec, tasarı, kanun ve iş halinde kendisini açıkça gösterdiğini dile getirdi. Geçen zamana rağmen muhalefetin ana davalar hakkındaki düşüncesinin öğrenilemediğini belirtti. Yazının devamında; “Kültür arkadaşlar kültür! Bu kavramı gerçek ölçüsünde değerlendirmek için de kültür lazım. Kültürsüz muhalefet, kültürsüz tenkit, kültürsüz demokrasi olmaz. Muhalif arkadaşlar, bu memlekete ilaç için bir damla fikir getirin. Yığın yığın meselelerimiz için birer damla fikir” sözleriyle konuya olan bakışını dile getirdi.⁴⁶ “Tan Gazetesinde” “İki parti liderinin konuşmaları” başlıklı yazıda Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar’ın İzmir’de, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Vekil’inin Manisa’da yapmış oldukları konuşmalara temas edildi. CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran Manisa’da yapmış olduğu konuşmada, kendilerinin iktidar partisi olduklarını ancak güçlerini sadece halkın sempatisini elde edebilmiş olmakta aradıklarını, tahrik ve tehdide başvurmadıklarını, yurt davası peşinde gittiklerini söyledi. Uran, millet menfaatine uygun gelen muhalefet telkinini olumlu karşılamaya hazır olduklarını ifade ederek muhalefetten böyle bir telkini ve bu telkinlerde ele alınabilecek bir fikri bulamadıklarını belirtti. Celal Bayar İzmir’de vermiş olduğu beyanatta “yakında seçime giriyoruz” diyerek başarılı imtihan zamanının geldiğini ve ekip halinde muvaffakiyete ihtiyaç olduğunu belirtti. Seçimlerin her partinin hayatında önemli bir dönüm noktası olduğunu ve alınan neticelerle demokrasinin temellerinin atıldığını ifade etti. Daha sonra Fuat Köprülü ve Refik Koraltan birer konuşma gerçekleştirdi. Fuat Köprülü grev meselesine değinerek DP’ye karşı yapılan ithamları tekrarladı ve grevin Türk işçisinin hakkı olduğunu söyledi.⁴⁷ “Zafer Gazetesinde” Muhip Dıranas, 1950 seçimlerine her geçen gün yaklaşılmakta olduğunu belirterek 1950 seçimlerinin ülkenin siyasi ve sosyal hayatında, Türk tarihinin sayılı dönüm noktalarından birisi olacağını ifade etti. Herhangi bir demokrasideki fikir ve prensip mücadelesi içinde olunmadığını belirten yazar milli bir insanın yapıldığını dile getirdi. Yazının devamında: “Demokrasinin ana kaidesinin temelini atmak durumundayız. Milli hayatımız, geleceğimiz hatta istiklalimiz için bu kadar hayati olan bir mevzuda, sanıyoruz ki şu yâda bu parti değil, topyekûn bir millet olarak aramızda esastan bir ayrılık bulunsun.” Muhip Dıranas iktidara yönelik olarak: “Neticede kazanır ya da kaybeder. Kaybederse kaybedeceği sadece iktidar mevkiidir. Buna karşılık muhalifliği kazanır. İktidarda yıpranmış bir partiye en büyük deva muhalefete geçmektir. Kaybetmedi ve her şeye rağmen kazandı. O zaman daha güzel! Bu şekilde milletin gerçek ve gilluğsuz itimadına mazhar olmuş olmakla kendisini el atı seçimleriyle yakaladığı iktidar mevkiinin ruhunda yarattığı aşağılık duygusundan kurtarır. Bir kelimeyle bu memlekette demokrasinin varlığı tıpkı İngiltere’deki gibi bir seçimle ve dolayısıyla da Halk Partisinin muhalefet safında yer almayı göze yedirmesiyle başlayacaktır. Bizim kanaatimiz bu” sözleriyle iktidar partisinin seçim sonuçları ne şekilde olursa olsun takınacağı tavrın ve duruşun önemine değindi.⁴⁸

“Vatan Gazetesinde” Osman Nuri Bayman, “1950 seçimleri arifesinde partilerin programlarındaki iktisadi ve mali esaslar nelerdir?” Sorusuna yer vererek bazı

46 Peyami Safa, “Bakışlar, Muhalefet ve Kültür”, Ulus, 12 Ocak 1950, s.1.

47 “İki Parti Liderinin Konuşmaları”, “Celal Bayar ile Hilmi Uran’ın Nutukları”, Tan, 30 Ocak 1950, s.1.

48 Muhip Dıranas, “İktidarın Tek Çıkarı”, Zafer, 5 Mart 1950, s.1,2.

değerlendirmelerde bulundu. Bayman, bu yoldaki esasları, seçimlerde sandık başına gelecek vatandaşların açıkça bilmek isteyeceklerini belirterek ancak bu yolla vatandaşın sonraki süreçte sözüne güvendiği ve programını beğendiği tarafı benimseyerek tercihini yapacağını aktardı. Yazısının devamında iktisadi meselelerin dönemin bütün davalarını kendilerine düğümlediğini, tesir sahalarını da genişleterek devletin genel siyasetine dâhil olacak bir ehemmiyet aldığına temas etti. Yazının devamında vatandaşın şahsi refah ve aile saadetini, ıstırap ve sefaletini iktisadi meselelerin memleket dâhilinde başarılı ya da başarısız uygulamalarına bağlı görüldüğünü belirtti. Bayman, fert kadar devletinde bu meseleler ile ilgili olduğuna değinerek devletin yarınki idaresini ele almak veya devamlı surette uhdesinde bulundurmamak isteyenlerin ne yol takip ettikleri, memleketin dertlerine ne gibi çareler düşündüklerine yönelikte sualler yöneltmişti. Halk Partisinin ve Demokrat Partinin programlarındaki iktisadi ve mali bakış açısına değinen yazar CHP'nin programındaki devletçilik ilkesine de değinmişti. Demokrat Partinin mali ve iktisadi programıyla ilgili olarak parti programının 17.nci ve 43.üncü maddelerine temas etmişti. Tarım politikasına da değinen yazar ziraatın milli gelirin en geniş kaynağı sayıldığına vurgu yapmıştı.⁴⁹ 1950 seçimleri öncesinde CHP genel sekreteri ve aynı zamanda Konya milletvekili olan Fikret Sılay tarafından CHP İl İdare Kurulu Başkanlığına yazılan bir yazıda seçim hazırlıkları sırasında CHP muhalifi partilerin propagandaları hususunda görüşlerini ifade etmişti. Fikret Sılay; bazı il, ilçe ve bucaklarda yapılan seçimlerde karşı partilerin dini alet ederek propaganda yaptıkları, daha ileri boyutta bazı eli bıçaklılardan yararlanmak üzere imkân aradıkları, seçimleri kazanmak için bu tür yollardan faydalanmak istedikleri şeklindeki bilgilerin müfettiş raporlarıyla anlaşıldığını belirtmişti.⁵⁰

Bu gelişmeler yaşanırken “Millet Partisinin Ankara Kongresi “ başlığıyla *Akşam Gazetesi'nde* yer alan haberde, Millet Partisinin İl kongresinin Ankara Gar Gazinosunda gerçekleştiği bilgisi verildi. Toplantıya katılan Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç, Hikmet Bayur ve Ahmet Oğuz gibi isimler iktidar partisini yoğun bir şekilde eleştirdi. General Sadık Aldoğan insan hakları beyannamesinden maddeler okuyarak Türkiye’de bunun uygulamada olmadığından şikâyet etti. Hikmet Bayur ise, iktidarın mevcut baskının artmasını telaşına verdiği belirterek “Bizim için en büyük ümit delili işte bu baskıdır. İktidara bizi takip ettiğinden, bizi düşman bildiğinden dolayı şükran borcumuz vardır. Bu hal korktuğunu gösterir. Korkmak yıkılmanın arifesidir” dedi.⁵¹ 8 Nisan 1950’de Millet Partisi seçim bildirisini ilan etti. Mareşal Fevzi Çakmak’ın bildirmede imzası vardı. Millet Partisi aday listesini 23 Nisan 1950’de duyurdu. 22 ilden 205 aday gösterdi.⁵² 1950 seçimleri öncesi CHP yirmi altı maddelik bir beyanname yayınlamıştı. Köylü ve çiftçi ile ilgili konuların ilk sırada yer aldığı beyanname; köyde ilköğretim, köy yayınları, köyde radyo, köy yolları, köyde su, köylüye toprak, iş-iskân, köylüye daha faydalı ziraat usul ve vasıtaları, tarım sigortaları şeklinde sıralanmıştı.⁵³ Köylü sorunları ve özel teşebbüsün desteklenmesi bildiride üzerinde durulan en geniş konular olmuştu.⁵⁴ CHP 1950 seçim bildirgesinde

49 Osman Nuri Bayman, “1950 seçimleri arifesinde partilerin programlarındaki iktisadi ve mali meseleler nelerdir?”, *Vatan*, 6 Mart 1950, s.2.

50 BCA, 490-1-0-0-95-373-6.

51 “Millet partisinin Ankara kongresi”, *Akşam*, 27 Şubat 1950, s.1.

52 Yılmaz, a.g.e., s.353.

53 Giritlioğlu, a.g.e., s.240.

54 Güngör, a.g.e., s.53. Bkz. 1950 genel seçimleri öncesinde, CHP iktidarı, muhalefetin savunma silahlarını etkisiz hale getirme çabalarına devam etti. Bu amaçla daha demokratik ve güvenilir bir seçim yasası yapıldı. Sınırlı da olsa bir af yasası çıkarıldı ve Toprak Yasası’nda büyük çiftçiler lehine önemli değişiklikler kabul edildi. Memurlara

başlıca köylüyle ilgili sorunlar olmak üzere orman davasını, eğitim konusunu, devletçilik ilkesi ile özel girişim arasındaki ilişkileri, yabancı sermaye, milli savunma ve dış politika konuları bildirdiği yer almıştı.⁵⁵ CHP'nin propaganda metinlerindeki bazı örneklerde şu ifadeler yer verilmişti: *“Arkanda harpler, ölümler, harabeler, haydutlarla dolu dağlar, açlık ve sefalet o karanlık geçmişten uzaklaştık. Durmaktan ve gerilemekten kork. CHP ile beraber daha mesut, daha aydınlık bir geleceğe yürü. Oyunu Cumhuriyet Halk Partisi'ne ver.”* Bir başka propaganda söyleminde; *“Sana henüz yapılmamış olanlardan bahsedene bakma, yapılmış olanlara bak. Bu vatana bu halka asırlardan beri bakılmamış olduğunu unutma. Geleceği, geçmişten gör. Oyunu Cumhuriyet Halk Partisine ver.”* *“Ne dediler ne yaptılar? Hürriyet istediler, hürriyeti kendi içlerinden kovdular. Millet bizimdir dediler, millete husumet aşıladılar. Kendi aralarında bile düzen kuramadılar. Bu kadar tecrübe yetmez mi? Oyunu Cumhuriyet Halk Partisi'ne ver.”*⁵⁶ Ayrıca CHP'nin Atatürk'ün kurmuş olduğu bir parti olduğu, partinin Atatürk devrimlerini uygulayıp savunduğu ve öteden beri demokrasi yolunda büyük adımlarla ilerlediği, zamanı gelince de ülkeye demokrasiyi getirdiği savunuluyordu.⁵⁷

Seçim bildirgeleri değerlendirilip karşılaştırıldığında, CHP ve DP arasında düşünsel olarak ve temel ilkeler bakımından farklılıklar yok denilebilecek seviyede olmuştur. Demokratlar liberalizmi düşüncesini daha kesin ifade ederken, Halkçılar 1945 - 1950 arası siyasetlerinin ekseninde bir liberalizmi uygulamaya koymuşlardır.⁵⁸ Yaklaşan seçimlerle birlikte partiler propaganda faaliyetlerine hız verdi. 20'den fazla seçim mıntikasında aday gösterecek olan üç büyük partinin günde onar dakika müddetle ikişer defa radyoda konuşabilecekleri bildirildi. Seçim Kanununa istinaden konuşmaların seçimlerden on gün önce başlayıp seçime üç gün kala bitirileceği söylendi. Yapılan konuşmalarda suç unsuru bulunup bulunmadığı savcılıkça tetkik edildikten sonra gereken propagandanın yapılabileceği ifade edildi. Seçim propaganda faaliyetleriyle ilgili olarak Cumhuriyet Halk Partisi tarafından daha önce ismarlanmış olan otuz tane jeep otomobilin parti genel merkezince teslim alındığı belirtildi. Bunların seçim propagandasında kullanılmak üzere parti müfettişlerinin emrine verildiği duyuruldu.⁵⁹ DP'nin seçim bildirgesi CHP'nin seçim bildirgesinden daha geç bir zamanda duyurulmuştu. DP kendi seçim bildirgesinde CHP'nin seçim bildirgesinde ifade ettiklerinin gerçekçi olmadığına değinerek, CHP'nin devletçilik ilkesinin uygulanış şekli açısından siyasi ve ekonomik bakımlardan otoriterciliğe neden olduğu ifade etmişti. DP iktidara geldiğinde daha gerçekçi bir kalkınma hareketine girişileceği ve bunu gerçekleştirmek için daha fazla yabancı sermaye kabul edileceği belirtilmişti.⁶⁰ DP seçim bildirgesinde:

“Daima müdahaleci kapitalist, bürokratik ve inhisarcı bir devlet telakkisinin tazyik ve külfetini iktisadi bünye üzerine gitgide ağırlaşan bir surette yüklemek yollarında yürüdüğü

ikramiye ve vergi indirimi konusunda yeni düzenlemelere gidildi, aşırı sağ ve sol gruplar arasında bazı tutuklamalar yapılarak, halkın sempatisi kazanılmaya çalışıldı, Albayrak, a.g.e., s.164.

55 Kili, a.g.e., s.103.

56 BCA, 490-1-0-0-10-54-16.

57 Yılmaz, a.g.e., s.343.

58 Yeşim Karadeniz, “Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri”, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.8, S. 6, 2018, s.644.

59 “Seçim hazırlıklarına her tarafa hız verildi”, Üç parti radyodan günde yirmişer dakika istifade edecek”, Akşam, 28 Şubat 1950, s.1

60 Kili, a.g.e., s.105.

belirtilerek, özel girişimin iş alanının daraltıldığı, köy ekonomisi ve ziraat sahasının adeta iştiğal dairesi dışında bırakıldığı, devlet bütçesinin ekonomik yapı ile uygun bir hale getirilmediği, vergi siteminin yetersiz olduğu, üretimin artırılmadığı, iş hayatının engelleyen bürokratik sınırların devam ettiği ileri sürülüyordu ” sözleriyle CHP’ye karşılık vererek, iktidara geldikleri takdirde bu olumsuzlukların giderileceği ifade edildi. DP’nin seçim bildirgesinde; bütçede tasarruf politikasına uyumlu hareket edileceği, vergilerin düşürüleceği, iş hayatını engelleyen bürokratik sınırlamaların ortadan kalkacağı, devlet müdahalelerinin en aza indirileceği, özel girişimin hızlı bir şekilde geliştirileceği, yabancı sermaye ve teknolojinin hızlı bir biçimde ülkeye getirileceği, işçi ve köylüleri ilgilendiren meselelerin Batı demokrasilerindeki örneklerine uygun bir şekilde çözümleneceği, siyasi rejimin demokratik bir anlayışla yeniden düzenleneceği belirtildi. Ayrıca iktidarın değişmesinden dolayı vatandaşların sıkıntıya düşmeyecekleri, millete mal olmuş devrimlerin korunacağı, memurların yasal güvence altına alınacağı, devlet hizmetlerinin rasyonel bir bakış açısıyla düzenleneceği, dış siyasette ise barışçı bir politika izleneceği dile getirildi.⁶¹ DP, 17 Nisan 1949’dan başlayarak kendi propaganda stratejilerini değiştirmeye başladı.⁶² DP’liler idarenin baskısını ‘bürokrasi halk karşıtlığı’ şeklinde işlemiş ancak daha sonra bundan vazgeçmişti. DP, CHP ile bürokrasiyi birbirinden ayrı tutarak eleştirilerini gittikçe daha az bürokrasiye bağlamaya başladı.⁶³ Bu durum yaklaşan 1950 seçimlerine doğru atılan önemli bir strateji değişikliğiydi. Artık DP bürokrasiyi karşısına almak yerine asker ve sivil bürokrasiden kişileri de içlerine alıyordu.⁶⁴ Seçimlere dair değerlendirmelerde bulunan Celal Bayar, milletin hükümet karşı karşıya geldiği zaman milletin hükümete itimat etmesi, hükümetinde millete güvenmesi lazım geldiğini ifade etti. Bunun gerçekleşmesi için tek yolun ise seçimlerin dürüst yapılması olduğunu belirtti. Bayar, DP dürüst yapılan seçimde başarılı olamadığı ve başka bir partinin millet ekseriyetinin oyunu alarak iktidara gelmesi durumunda o partiye yardım etmeyi kendilerine vazife bildiklerini açıkladı. Hemen devamında Bayar bu sözlerinin bazı arkadaşlarda şüpheye neden olabileceğini acaba başkan DP’nin zaferinden şüphemi ediyor? şeklinde algılanabileceğini ifade ederek “asla; millet ile daimi temas halindeyiz” demiş ve zaferin Demokrat Partide olduğunu ifade etmişti. Bayar, milletin hükümetten icraat beklediğine değinerek kendilerinin memleketin ihmal olunmuş tüm ihtiyaçlarına cevap vermek mecburiyetinde olduklarını belirtmişti.

Bayar; “DP milletin nabzını bizzat elinde tutmaktadır. Eğer büyük milletin bize göstereceği itimat ve iktidarı ele alırsak bir zümre ve klik halinde hareket etmemize imkân yoktur. Demokrat Parti hiç kimseyi, hiçbir şahsı husumete hedef tutmayacaktır. Biz seçimlere emniyet havası içinde girmek istiyoruz” sözleriyle tamamlamıştı.⁶⁵ Peyami Safa “Ulus Gazetesinde” “Bakışlar” başlıklı köşesinde Celal Bayar’ı tenkit eden sözlerle yer verdi. Safa: “Celal Bayar’a göre vergiler ağırmış. Anladık beyefendi! Beş yıldır bunu beş bin defa söylediniz. Fakat şu bir milyondan fazla bütçe giderini yarıya veya dörtte üçe nasıl indireceğinizi söylemediniz. Hesapsız bütçemi yapacaksınız? Hani rakam? Velhasıl iki muhalif partinin kongrelerinde de görülüyor ki esaslı davaları yoktur” sözleriyle muhalefeti sadece eleştiren ancak çözüm üretmeyen siyaseti nedeniyle eleştirdi.⁶⁶ Peyami Safa’ya

61 Albayrak, a.g.e., s.162,163.

62 Yılmaz, a.g.e., s.351.

63 Yılmaz, a.g.e., s.342.

64 Yılmaz, a.g.e., s.351.

65 “Bayar, zaferin DP’de olduğunu söyledi”, 6 Mart 1950, Vatan, s.3.

66 Peyami Safa, “Bir diyecekleri kaldı mı?”, Ulus, 22 Mart 1950,s.1.

göre bir gün CHP seçimler yoluyla iktidar olmayacaktı, CHP bunun yolunu açan çok partili düzeni ve demokrasi düzenini kurarak bu düşüncesini samimi bir şekilde ifade etmişti. Ancak 1950 seçimleri bu değişikliğin gerçekleşmesi için doğru zaman değildi. Çünkü O'na göre CHP'nin yapacağı Anayasa değişiklikleri ve demokrasiyi kökleştirmek gibi çok önemli işler vardı.⁶⁷

Adnan Menderes, Adana'da yapmış olduğu konuşmasında yaklaşan seçimlere ilişkin olarak iktidara yönelik birtakım eleştirilerde bulunmuştu. Seçimlerin arifesinde bulunduğu ve oyların sandıklara atılma gününün yaklaştığını ifade eden Menderes, memleketin maddi ve manevi bir huzur içerisinde olduğunu belirtmişti. Seçim havasının bu şekilde sükûn bir havada geçmesinin temenni edildiğini belirterek bu havayı bozacak tek unsurun hükümet ve iktidar olacağını ifade etti. Menderes, son dönemde iktidarın düşüncelerine dair birtakım bilgiler aldıklarına değinerek bunların doğru olduklarına inanmak istemediklerini belirtti. Bu bilgilere örnek olarak iktidarın seçim günlerinde yer yer benzin bulundurmayarak motorlu taşıtların çalışmasına imkân verilmeyeceği ve böylelikle kendilerinin vasıtasız bırakılacağı şeklinde bazı bilgilerin ulaştığını söyleyen Menderes, bunlara inanmak istemediklerini ifade etti.⁶⁸ Adnan Adivar "*Vatan Gazetesinde*" "*Partilerin Seçim Beyannameleri*" başlıklı yazısında halktan beklentinin oyunu kullanırken kime ve niçin verdiğini düşünmesidir demiştir. Adivar'a göre öncelikle her siyasi partinin Anayasayı tadil etme kaygısının olması gerektiğine değinmişti. Burada kast edilenin Anayasanın antidemokratik ve fikir hürriyetini tehdit edici maddeleri olduğu ifade edilmişti.⁶⁹ "Ulus Gazetesinde" Yavuz Abadan "*Seçim ve Propaganda*" başlıklı köşe yazısında, her geçen günle birlikte ülkenin 1950 seçimlerine yaklaştığını ve gelecek aylarda partiler arasında hararetli bir seçim mücadelesine tanıklık edileceğini söyledi. Bu gelişmelerin ülkenin demokrasi tarihinde önemli bir yer teşkil edeceğine değinerek Türk vatandaşlarının yeni seçim kanununun sağladığı teminat altında serbest iradeleriyle yakın bir zaman zarfında dört yıllık iktidarı tayin edeceğini ifade etti.⁷⁰

Seçimlerin erken bir tarihe çekilmesi gündeme gelmiş ve bir muhabir tarafından Celal Bayar'a seçimin öne alınması haberleri karşısında Demokrat Partinin ne düşündüğü sorulmuştu. Celal Bayar bu soruya cevaben; seçimler meselesi üzerinde hükümetçe bir emri vaki yapılmayacağını kendilerine söylendiğini ancak meclisin çalışma tarzına bakıldığında bugünlerde yeni seçimlere gitme kararı verileceğinin anlaşıldığını belirtti. Bu şekilde olursa seçimlerin mayıs ortalarına rastlayan bir günde olmasının beklendiğini ve partilerin adaylarını seçim gününden yirmi gün evvel ilan etmeleri düşünüldüğünde nisan ayının asıl faaliyet zamanı olacağını ifade etti. Bayar, birçok vilayette özellikle Doğu'da kar ve çamurdan dolayı bunun gerçekleşmesinin zor olacağını belirtti. Bayar, kendilerinin seçim ayı olarak Haziran'ı istediklerini hükümetin eğer seçim yapmayı istiyorsa iyi niyetinin delili olarak bu isteklerini kabul edeceklerinden emin olmak istediklerini dile getirdi.⁷¹ Samed Ağaoğlu yaklaşmakta olan seçimlere dair kaleme aldığı yazısında; seçimlere çok az zaman kaldığını belirterek yapılacak olan seçimin sonuçlarının kamuoyunu meşgul ettiğini, iktidar ve muhalefet saflarında hareketli hazırlıkların yapıldığını belirtti. Seçim

67 Güngör, a.g.e., s.54.

68 Esirci, a.g.e., s.225.

69 "Partilerin seçim beyannameleri", 7 Mart 1950, Vatan, s.1.

70 Yavuz Abadan, "Seçim ve Propaganda", Ulus, 4 Mart 1950, s.1.

71 "Demokrat Parti seçimlerin haziran ayında yapılmasını istiyor", 8 Mart 1950, Vatan, s.1.

mücadelesinin pek çok parti arasında olacağını söyleyen Ağaoğlu, asıl mücadelenin CHP ile DP arasında olacağını ifade etti. İki partinin durumlarını mukayese ederek, memlekette hür vatandaş reyine dayanan, vatandaş hak ve hürriyetlerini korumakla mükellef demokratik bir idare kurulması fikrinin Demokrat Partinin ilk derecede kuvvetini temsil eden ana fikir olduğunu söyledi. Sebep ve zaruretleri üzerine münakaşa etmeden Halk Partisinin iktidarı boyunca bu fikrin partide daima sönük kaldığını, mutlak ve kayıtsız şartsız bir devlet otoritesi fikrinin milli hayatın her cephesinde hâkim olduğunu belirtti. Demokrat Parti ile ilgili olarak kurulduğu günden daha altı ay sonra memleketin her tarafında on binlerce vatandaş saflarına katıldığı partinin bütün fikir ve ilhamını milletin arzu ve ihtiyaçlarından aldığını ifade etti. İktidarsız bir Halk Partisi düşüncesinin bu partinin bir kısım idareci ve mensuplarının dimağlarına tam olarak sığmaktan henüz hayli uzak olduğu değerlendirmesiyle iktidar partisini tenkit etti. Ağaoğlu, DP'nin istikbali kavrayan bir teşekkül oluşturduğunu ve yaklaşan seçimleri 'DP'nin kazanmasını beklemek kadar tabii bir şey olmadığını söylemekte hata etmiş olmayız' diyerek DP'ye olan desteğini belirtti.⁷²

Osman Nuri Bayman tarafından "*Vatan Gazetesinde*" kaleme alınan "*Üç partinin devlet müdahalesi bahsindeki düşünceleri nasıldır?*" başlıklı yazıda partilerin emek sahiplerine ve bunlardan bilhassa işçi sınıfına karşı ne düşündükleri konusunu değerlendirmiştir. Bayman, başlıca iki mevzuya dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki grev hakkı meselesi diğeri de milli korunma kanununun işçi ve diğer emek erbabı için getirdiği hükümlerdir. Yazar, grevle onun karşılığı olan lokavtın iş kanunu ile yasak edildiğine değinerek gerçekte grevin pasif bir korunma tedbirinden ibaret olduğunu belirtmiştir. Bunun işçinin patrona derdini anlatmadığı ve hakkını alamadığı hallerde müracaat edeceği başlıca bir vasıta olduğunu cebir ve şiddet ile tanımlanmaması gerektiğini söylemiştir. Yazar, grevi bir komünist tezahürü saymak ve sabotajcı maksatlara imkân tanıyor saymanın hata olduğunu ifade etmiştir. İşçilerin memleket duygularından ve akliseliminkilerinden şüpheye düşmek için ortada bir neden olmadığına değinerek ihanet ve suikasta hazırlanmış fena ruhlu insanların düşünce ve hareketlerini önlemek açısından grev yasağının bir tedbir sayılamayacağı vurgulanmıştır. Bayman, grev hadisesinin ülke açısından bir diğer önemli noktasının da milletlerarası durumumuzla olan ilgisine temas etmiştir. Yasağın bir hukuk devleti olduğumuz yolundaki iddialara zarar verdiğini belirterek grev hakkını dünyada tanıyan ve tanımayan devletlerin, demokrat devletler totaliter devletler gibi düşünüldüğünü ifade etmiştir.⁷³ Adnan Menderes seçimlere dair verdiği beyanatta iktidarın seçimlerde DP'ye

72 Samed Ağaoğlu, "Seçimlerin Arifesinde", Zafer, 9 Mart 1950, s.2. Halk Parti programında yer alan bu anlayışın Demokrat Parti kurulduktan sonra parti programından çıkarıldığını ancak bu değişimin bilinç ve kalplere kadar etki ettiğini iddia etmenin güç olduğunu belirtti. Uzun zaman hüküm sürmüş bu zihniyetin kolay kolay bırakılmayacağını aşkâr olduğunu ifade etti. Demokrat Partinin ikinci büyük kuvvetini memleketin en uzak köşelerine kadar teşkilatını tamamlamış, kadrolarını sıkılaştırmış olması teşkil etmiştir diyerek bu teşkilatın dört seneden beri maruz kaldığı çeşitli baskılara rağmen sürekli geliştiğini ve sayısı birkaç milyonu geçen kayıtlı üye ile seçim mücadelesine hazırlanmış bulunduğunu söyledi. Demokrat Partinin üçüncü büyük kuvvetini milletin sinesinde doğmuş bir teşekkül olmasına bağlamıştır. Demokrat Partinin dördüncü büyük kuvvetinin büyük bir kısmı yeni adamlardan, memleket için yeni simalardan oluşan bir siyasi şekil almasında aranması gerektiğini belirtmiştir. Samed Ağaoğlu, "Seçimlerin Arifesinde", Zafer, 9 Mart 1950, s.2.

73 Osman Nuri Bayman, "Üç partinin devlet müdahalesi bahsindeki düşünceleri nasıldır? , Vatan, 18 Mart 1950,s.2, Bkz. Yazar, komünist, faşist devletlerde grev hakkının kaldırıldığını buna karşılık demokrat memleketlerin hemen hemen hepsinde bu hakkın bütün mahsurlarına rağmen egemen bulunduğunun görüldüğünü aktarmıştır. Halk partisinin programında yasak olan grevin Demokrat parti programında nasıl yer aldığını partinin programının 7.nci maddesine değinerek açıklamıştır. Maddeye açıklama getirdikten sonra şöyle devam etmiştir: "Bütün meslek ve tesanüt teşekküllerin manevi şahsiyet olarak her türlü siyasi tesir ve maksatlar dışında kalma-

karşı sabotaj hareketi hazırladığını söyledi. Adnan Menderes Demokrat parti başkanı Celal Bayar ve Genel İdare Kurulu üyeleriyle birlikte Adana'dan Gaziantep'e hareket etmiştir. Ceyhan da karşılan Demokrat parti başkanı bir konuşma yapmıştır. Celal Bayar konuşmasında seçimlerin yaklaştığını belirttikten sonra seçimlerin geleceği tayin edeceğini ifade etmiştir. Seçim sandığı başına giden vatandaşların reylerinin memleketin istikbali ile alakalı bulunduğunu daima hatırlamaları gerektiğini belirtmiştir. Eğer kullanılan oyların istikameti memleket için zararlı olursa bunun mesuliyetinin doğrudan doğruya vatandaşa ait olacağını dile getirmiştir.⁷⁴ Daha sonra sözü alan Köprülü ise seçim kanunu meselesine temas ederek elde bulunan yeni seçim kanunun mükemmel bir kanun olmakla beraber elde böyle bir kanun vardır diye tedbirsiz bulunmanın doğru olmadığını ve seçim günlerinin yaklaştığı bir sırada bütün partili arkadaşların el ele vererek dikkatle çalışmalarının icap ettiğini ifade etmiştir. Köprülü, 1946 ve 1950 yılları arasında dört sene geçmiş olduğunu ancak bu dört yıl içinde milletin seçim tecrübesinin oldukça arttığını söylemiş ve 1946 da yapılan bütün milletçe bilinen şeylerin bu defa asla yapılamayacağını belirtmiştir.⁷⁵

22 Mart 1950 tarihli "Vatan Gazetesinde" Meclisin Cuma günü feshedileceği ve CHP Meclis Grubunun kararı ile seçimin 14 Mayıs günü yapılacağı bildirilmiştir.⁷⁶ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Beypazarı'na gitmiş ve halkevinde Beypazarı, Ayaş, Nallıhan ilçe ve bucaklarından gelen heyetleri kabul etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü konuşmasında Türkiye'nin öncelikli olan meselesi olarak varlık meselesini her vatandaşın zihnine yerleştirmek istediğini dile getirmiştir. İnönü'nün varlık meselesi olarak tanımladığı sorun Türkiye'nin dış emniyet meselesiydi. İnönü tarafından, Türkiye'nin dış politikasının kendi hakları ve bütünlüğünü koruma meselesi olduğu aktarılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin hudutları dışında hiçbir toprakta gözünün olmadığına değinerek başka devletlerin haklarına karşı saygısızlık ve haksız bir emel taşınmadığını ifade etmiştir. Devamında Türkiye'nin haklarının ve bütünlüğünün her koşulda müdafaa etmek kararında olduğunu belirterek bazı haksız istekler ve talepler karşısında kalındığını söylemiştir.⁷⁷ İktidar partisi CHP, seçim kampanyaları müddetince İsmet İnönü'nün dış siyasetteki başarılarına vurgu yapıyordu. Ülkenin karşı karşıya kaldığı dış sorunları sadece İnönü ve onun deneyimli kadrosunun çözebileceği ifade ediliyordu.⁷⁸ DP'nin sıklıkla tenkit ettiği Çiftçi Topraklandırma Kanunu'nu, seçim kampanyası süresince CHP savundu. Söz konusu kanunu savunan CHP, köylünün yanında olduğunu göstermiş olmasının dışında, DP'yi varlıklı kişilerin partisi olmakla itham ederek CHP'nin ülkeyi kurtardığı, Cumhuriyeti inşa ettiği, halka sıklıkla hatırlatıldı.⁷⁹

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü iç ve dış politikaya dair yapmış olduğu beyanatta: *"1950 yeni seçimine demokratik rejimin hali ve istikbali için, memleketimizde milletçe karar vereceğiz.*

ları şartıyla işçi sendikalarının grev hakkının tanınması fikrindeyiz" şeklinde Demokrat partinin konuya ilişkin düşüncesini açıklamıştır. Millet partisinin konuya dair düşüncesini ise parti programının 121. Maddesine dayanarak açıklamıştır. Madde: "İşçinin grev yapmak hakkını kabul ediyoruz. Ancak bu hak, işçi ile işveren arasındaki mukaveleleri ve diğer işçilerin çalışma hakkını ihlal edemez. Grevler hususi bir kanunla tanzim edilmelidir" şeklinde açıklanmıştır, Osman Nuri Bayman, "Üç partinin devlet müdahalesi bahsindeki düşünceleri nasıldır? , Vatan, 18 Mart 1950,s.2.

74 "DP'lilere karşı baskı başladı", 20 Mart 1950, Vatan, s.1.

75 "DP'lilere karşı baskı başladı", 20 Mart 1950, Vatan, s.3.

76 "Meclis Cuma günü feshediliyor", 22 Mart 1950, Vatan, s.1.

77 "İnönü'nün iç ve dış politikaya dair nutku", 28 Mart 1950, Vatan, s.1.

78 Yılmaz, a.g.e., s.343.

79 Pervin Demirci, "1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri", ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.9, S.1, 2021,s.125, 126.

Bu karar imtihanından vatandaşlarımızın tek tek mesuliyet hisleri düşünerek soğukkanlı, ağırbaşlı ve isabetli neticeler alacağını ümit ediyoruz. İç politikada demokratik rejimi, huzur ve istikrar içinde tekâmüle götürmek en mühim vazifemizdir. İç münakaşalarımız hiçbir sebep ve suretle vatandaşlar arasında düşmanlık olmasına mahal vermemelidir. Vatandaşlar arasında düşmanlık uyandıracak prensipler, tahrikler ve gayretler bizi hiçbir felaket karşısında birleşemeyecek hale getirir” dedi.⁸⁰ İnönü konuşmasında hudutları dışında Türkiye’nin hiçbir ülkenin toprağında gözü olmadığını ve hiçbir milletin haklarına karşı saygısızlık ve haksız bir istek taşımadıklarını ifade etti. Ülkenin kendi hak ve hayatını her ne pahasına olursa olsun müdafaa etmek kararında olduğunu dile getirdi. İnönü, Türkiye’nin dış politikasının kendi haklarının bütünlüğünü koruması meselesi olduğunu belirtti.⁸¹ Genel Başkan İsmet İnönü’nün seçim miting takvimi; 25 Mart Kırıkkale, 27 Mart Beypazarı, 30 Mart Malatya, 31 Mart Diyarbakır ve Elazığ, 1 Nisan Gaziantep ve Maraş, 2 Nisan Adana ve Mersin, 4 Nisan Konya, 4 Mayıs İzmir, 5 Mayıs Manisa ve Balıkesir, 6 Mayıs Biga, 7 Mayıs Bursa, 8 Mayıs İzmit, 9 Mayıs İstanbul şeklinde belirlenmişti. Bu gezilerinde İsmet İnönü yerel teşkilat ve vatandaşlarla temaslarda bulundu. İnönü’nün karşılanmaları büyük oranda CHP’lileri memnun edecek bir coşku ve kalabalık ile karşılanmıştı.⁸² Seçimlere hazırlanırken CHP’nin en büyük kozu bir dönem Milli Şef unvanını taşıyan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü oldu. 1950 seçim kampanyaları süresince İsmet İnönü, CHP genel başkanı olduğunu ifade etmekten çekinmemiş aksine bunu özellikle belirtmişti.⁸³ Kurumsal olarak yansız olması gereken Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 1950 seçim kampanyasına katılmıştı. Anayasa İsmet İnönü’ye göre Cumhurbaşkanı’nın tarafsızlığı bakımından gereken açıklığa sahip değildi. Daha sonraki yıllarda yapılan seçimlerde aynı savı Celal Bayar da ileri sürerek Demokrat Parti lehine kampanyaya katılmıştı.⁸⁴ İsmet İnönü’nün tarihi kimliğinden istifade ederek Cumhuriyet Halk Partisi’nin seçim propagandası yapmasını engellemek amacıyla Demokrat Parti, Atatürk’ü, İnönü isminin karşısında ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Celal Bayar, bilhassa bu yöntemi etkili bir biçimde kullanmıştır.⁸⁵ İsmet İnönü 23 Martta Ankara Polatlı da partisi adına ilk seçim kampanyasını başlatmış oldu.⁸⁶ Ankara Polatlı da ortaokul açılışına katılan İnönü vatandaşlara hitaben bir konuşma yapmış ve Ankara milletvekilliğine adaylığını koyacağı için seçmenlere yaklaşan devrede üzerinde çalışacağı konular hakkında bilgi vermiştir. Haberde Cumhurbaşkanı’nın beyanatının büyük bir alaka uyandırdığına değinilmiştir. İnönü’nün bu ziyaretinde kendisine Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Ankara milletvekilleri, Ankara valisi Avni Doğan ve CHP Ankara il idare kurulu üyeleri refakat etmiştir. İsmet İnönü konuşmasında; Aziz vatandaşlarımız diyerek söze başlayan İnönü yeni seçimlerde milletvekilliği adaylığını koyacağını ifade etmiştir. İktidara büyük sorumluluklar düştüğünü belirten İnönü, muhalefette bulunan siyasi partilerin emniyet içinde çalışmalarını için son derece tahammüllü olmaları gerektiğini söyledi. Yaşanılan topraklarda yüzlerce seneden beri demokratik rejimin oluşturulamamasının başlıca iki sebebi olduğunu ifade eden İnönü bu sebepleri iktidarda bulunanların sabır ve tahammül gösterememeleri ve iktidarda olmayanın şiddet yoluna sapması şeklinde açıkladı. İktidarda

80 “İnönü’nün iç ve dış politikaya dair nutku”, 28 Mart 1950, Vatan, s.4.

81 “İnönü’nün Üçüncü Nutku”, 28 Mart 1950, Ulus, s.1.

82 Güngör, a.g.e., s.51.

83 Çağatay Benhür, “14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP’nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları”, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Dergisi, S.17, 2007, s.68.

84 Tefik Çavdar, Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839- 1950), İmge Kitapevi Yay., Ankara, 1995, s.464.

85 Demirci, a.g.m., s.127.

86 Güngör, a.g.e., s.48.

olarak kendilerine düşen vazifeyi yapmaya çalıştıklarını, iktidarda olmayan partilerin şiddet usullerini değiştirmenin kendi ellerinde olmadıklarını belirtti. ⁸⁷ Adnan Menderes, İsmet İnönü'nün nutkuna İzmir Demokrat Parti İl merkezinde yapmış olduğu konuşma ile cevap vermişti. Memleketin hürriyet nizamına kavuşmamasının asla muhaliflerin şiddet politikasının bir sonucu olmadığını söyleyen Menderes konuşmasında: *"Hakikat şudur ki geri kalmış bütün memleketler gibi, memleketimizde tek idarenin hâkimiyetini mazinin derinliklerinden alan otokratik bir idare zihniyetinin tabii bir neticesinden ibarettir Yoksa bu memleketin şimdiye kadar hürriyet nizamına kavuşmaması asla muhaliflerin şiddet politikasının bir neticesi değildir"* demişti.⁸⁸

Geçen dört senede başlıca uğraştığı meselelerin vatandaşın arasında dirlik, düzeni korumak ve Türkiye'nin dış güvenliği hususunda çalışmak olduğunu aktarmıştır. Malatya'da da bir konuşma gerçekleştiren İsmet İnönü konuşmasında politik münakaşaların içinden mümkün olduğunca sıyrılmaya gayret ederek çalışma gücünün memleketin imarına, eğitimine, ekonomisine ve sağlık alanına verilmesini, büyük hamleler yapmaya bu yolla ulaşılacağını ifade etmiştir. Dış emniyet ve içeride ilerlemenin tek temel şartının memlekette huzur ve istikrarı temin edecek şartların meydana getirilmesi olduğunu belirtmiştir.⁸⁹ İsmet İnönü'nün Adana'da yapmış olduğu konuşmasında muhalefetin şiddet taraftarı olduğu sözlerine karşılık Celal Bayar bunun bir taktik olduğu cevabını aktarmıştır. Demokrat Partinin Kasımpaşa, Gecekondu ve Eyüp'te ayrı ayrı üç siyasi toplantı yaparak seçim mücadelesine resmen başlamış buldukları aktarılmıştır. Bu toplantılarda Celal Bayar başta olmak üzere söz alan demokratların muhtelif memleket meselelerine temasla vatandaşları kendi partilerine oy vermeye davet ettikleri bildirilmiştir. Ayrıca Celal Bayar'ın adaylığını İstanbul'dan koyacağı aktarılmıştır.⁹⁰ İsmet İnönü, 5 Nisan da Konya'da yaptığı konuşmasında DP'lilerden Milli Husumet Andı gibi şiddet kararlarından vazgeçmelerini istedi.⁹¹ Demokrat Parti çeşitli semtlerde yaptığı toplantılarda, seçim mücadelesine devam etmişti. Toplantılarda konuşan DP'li hatipler memleket ve yerel sorunlar üzerinde durarak CHP iktidarını tenkit etmişlerdi.⁹² DP seçimlere kısa bir süre kala yaptığı mitinglerde; iktidarı dini siyasete alet etmek, muhalefete baskı yapmak ve plansızlıkla suçladı. DP'nin sözcüleri 4-10 Mayıs tarihleri arasında yaptıkları radyo konuşmalarında parti bildirgesindeki başlıklar üzerinde durarak vaatlerini dile getirdiler.⁹³ Demokrat Parti yalnızca halkın geçmişe dair şikâyetlerini gündeme getiriyordu. Halka İsmet İnönü'nün ülkenin başında kalması durumunda ülkede hiç bir şeyin değişmeyeceğini anlatmaya çalışıyorlardı. Bu propagandanın etkili olmaya başlamasıyla birlikte İsmet İnönü tek parti rejiminin simgesi haline gelmişti.⁹⁴ Millet Partisi seçim zamanı yaklaştıkça asabileşiyor ve parti asabileştikçe de CHP'liler sertleşiyordu. Millet Partililer en verimli çalışmalarını yapacakları dönemde bazı sıkıntılara uğradı. Bağımsız Milletvekili ve Millet Partisi Onursal

87 "İnönü'nün Polatlı'da ilk seçim nutku", 24 Mart 1950, Ulus, s.1.

88 Esirci, a.g.e., s.231, 232.

89 "İnönü Malatya'da muhalefeti tenkit etti", 31 Mart 1950, Vatan, s.4.

90 "Şiddet siyasetine dair Bayar'ın sözleri", 3 Nisan 1950, Vatan, s.1.

91 Mahmut Goloğlu, Demokrasiye Geçiş (1946-1950), Kaynak Yay., 1982, İstanbul, s. 305.

92 "Dün yapılan toplantılarda Demokratlar CHP'ye şiddetle hücum etti", 17 Nisan 1950, Vatan, s.1.

93 Albayrak, a.g.e., s.163. Bkz. Seçim propagandaları sırasında bazı yöneticilerin kişisel tutumlarından kaynaklanan engellemeler dışında, önemli bir olayla karşılaşılması. DP seçim propagandasının son günü 10 Mayıs'ta İstanbul ve İzmir'de iki büyük miting yaparak, seçim gününü beklemeye başladı, Albayrak, a.g.e., s.163.

94 Yılmaz, a.g.e., s.343.

Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile DP İstanbul İl Başkanı iken daha sonra istifa ederek Millet Partisi kurucularından olan Avukat Kenan Öner vefat etmişlerdi. Millet Partisi kurucularından Emekli General Sadık Aldoğan'ın yasama dokunulmazlığı kaldırılmış ve tutuklanmıştı. Bu nedenle Millet Partisinde bütün yük Genel Başkan Hikmet Bayur ile Genel Sekreter Ahmet Tahtakılıç 'ın üzerinde toplanmış görüntüsü veriyordu.⁹⁵ CHP adaylarını henüz resmi olarak ilan etmeden parti adına olumsuz bir gelişme yaşanmıştır. Millet Partisi Genel Başkanı sıfatına da sahip olan Mareşal Fevzi Çakmak, 10 Nisan 1950 tarihinde vefat etmiştir. Paşa'nın vefat haberinin bildirilmesine rağmen radyonun normal müzik yayınına devam etmesi ve hükümetin tutumu yasta olan halk üzerinde hükümete karşı derin etkiler bırakmıştı. Halk tepkisini bazı gösteriler yaparak ifade etmiştir.⁹⁶

Ahmet Emin Yalman "sayılı günler" başlığıyla kaleme aldığı yazısında memleketin geleceğine ait esaslı kararları vermek mevkiinde bulunan milyonlarca vatandaşın bu sayılı günleri boş geçirmemeleri ve ülke geleceğinin eğri yollara kaymaması mesuliyetinin vatandaşın kendi omuzlarında bulunduğunu hatırlatmıştır. Yalman yazısına şu şekilde devam etmiştir: "Önümüzdeki seçim hangi partinin diğerinden fazla milletvekili kazanacağını ve iktidarı ele alacağını tayin edecek bir seçim değildir. Bütün milletimizin insanlık huzurunda geçireceği bir imtihandır. Bunun neticesinde ya namuslu bir seçimle ekseriyetin temsilcileri iş başına gelecek ve Türkiye'de iktidarın zorla alındığı, zorla muhafaza edildiği ve şiddet karşısında terk edildiği tahakküm ve gerilik devri her zaman kapanacak veya hileli bir seçimle meşrutiyet yolu tekrar tıkanacak, iktidarı hakkı olmayarak ele geçirecek taraf, bizzat yalgın ve korkak halde kalacak ve yerinde kalmak için ortalığı yıldırım ihtiyacını duyacaktır" dedi.⁹⁷ İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı sıfatıyla son konuşmasını İzmir'de Demir konağı salonunda gerçekleştirmişti. Seçimlerin muhtemel sonuçları hakkında basınla karşılıklı fikir tartışmaları yapmıştı. Seçimleri yarış atına benzeten İnönü: "İnsan bazen kaybeder üzülür. Kabahati atına bulacağı yerde şurada burada arar. Seçimlerin neticesi ne olursa olsun, kadere boyun eğmek vatandaşlık vazifemiz olacaktır. Sandık başlarına emniyetle gideceğiz. Şansımız olur da kazanırsak, yeni bir hamle yapacağız. Oturmak devri geçti artık" demişti.⁹⁸ İsmet İnönü İzmir'de yapmış olduğu bu konuşmada CHP'nin icraatlarını övmüş ve yapacağı işlerden bahsetmişti. İnönü, ayrıca yirmi yedi yıl zarfında iktidarın bir şey yapmadığını iddia etmenin insafsız bir iftira olduğunu ifade etmişti.⁹⁹ 1950 seçimlerinde İnönü kampanya sürecinde büyük kitlelere karşı konuştu. Bu konuşmaların birinde: "Bütün vatandaşların bilmesini isterim ki CHP seçimde çokluğu kaybederse, İsmet İnönü tabiatıyla ve elbette Cumhurbaşkanlığından çekilecektir" sözlerine yer vermişti.¹⁰⁰ İnönü, 10 Mayıs 1954'de genel seçimlerden dört gün önce, İstanbul'da bir konuşma yapmayı programına dâhil etti. Herkes İsmet İnönü'nün partisine oy isteyeceğini beklerken kendisi Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreninde

95 Goloğlu, a.g.e., s.308.

96 Behhür,a.g.m., s.69, Bkz. Fevzi Çakmak, toplum nazarında Millet Partisi lideri olmasından ziyade Milli Mücadele de yer alan bir kahraman olarak görülmüştür. Halk tarafından Milli Mücadele yıllarındaki başarılarından dolayı da çok sevilmektedir, Behhür,a.g.m., s.69.

97 Ahmet Emin Yalman, "Sayılı günler", Vatan, 25 Nisan 1950, s.1.

98 Giritlioğlu, a.g.e., s.242.

99 "İnönü'nün İzmir'de söylediği nutuk", 5 Mayıs 1950, Vatan, s.1.

100 Çavdar, a.g.e., s.464. Bkz. İsmet İnönü, propaganda çalışmalarının son günü olan 10 Mayıs 1950'de son seçim konuşmasını İstanbul'da Taksim Meydanı'nda yaptı. Haydarpaşa Garında ve Taksim Meydanı'nda büyük kalabalıklar toplanmıştı. İsmet İnönü buradaki konuşmasında Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenazesinde gösteri yapanları eleştirdi, Goloğlu, a.g.e., s. 305,306.

gövde gösterisinde bulunanlara yer vermiş ve onlara yüklenmişti. Aynı konuşmasında öğrencileri sert bir üslupla eleştirerek, onlara siyasetle uğraşmak yerine dersleriyle ilgilenmelerini söyledi.¹⁰¹ CHP adayları tespit edilerek, 1950 seçimlerinde belirlenen aday listesi 23 Nisan 1950 de açıklandı.¹⁰² Demokrat Parti başkanı Celal Bayar Diyarbakır'da bir konuşma gerçekleştirmişti. Bayar, Diyarbakır'ın tarihte ve kültür hayatımızdaki önemini belirterek memleket evlatları arasında şarklı ve garplı farkı bulunmadığını ifade etmişti. Diyarbakır'ın kültür sahasında geri kaldığını belirten Bayar, Atatürk'ün son arzuları arasında Doğu'da bir üniversite kurulması olduğunu ve DP'nin şarkta bir üniversite kurmak kararında olduğunu dile getirmişti.¹⁰³ İktidar olabilmek, iktidarda bulunanları yıpratmak, seçimleri yönlendirmek, bir fikri yayabilmek ya da demokrasiyi kesintiye uğratabilmek gibi çok farklı şekillerde kitle iletişim araçları kullanılmıştır. Bu dönemde hem iktidar hem de muhalefet bu kitle iletişim araçlarından birisi olan radyodan yararlandı.¹⁰⁴ Başbakan Şemsettin Günaltay radyoda yaptığı konuşmada; seçim gününde memleket asayiş ve emniyetini koruyacak tüm tedbirlerin alındığını vatandaşların huzur ve emniyet içinde sandık başlarına giderek oylarını istediklerine verebileceklerini söyledi. Vatandaş'ın huzurunu ve oy atma özgürlüğünü ihlal edeceklerin kanunen cezalandırılacaklarını ifade etti.¹⁰⁵ DP 24 Nisan 1950'de aday listesi ilan edildi.¹⁰⁶ CHP ve DP 1950 seçimlerine tüm illerde katılırken, MP 22 ilde, MKP ise 3 ilde katılmıştır. Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi ile Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, yalnızca İstanbul'da seçimlere katılmışlardır.¹⁰⁷ 14 Mayıs 1950 Pazar günü gerçekleştirilecek milletvekili seçimi için Büyük Millet Meclisinin tatile girmesiyle seçime yönelik hazırlık çalışmaları, parti içi çabalar ve partiler arası mücadele hızlanarak yurt geneline yayıldı. Bilhassa iki büyük parti CHP ve DP arasında kıyasıya bir mücadele vardı. Her iki partide milli birliğe zarar gelmeden bu yarış kazanmak istiyordu. CHP'nin maddi gücü avantajlı, araç ve gereç eksikliği yoktu. Ayrıca hükümet imkânlarına da sahipti. DP de ise sınırlı imkânlar dâhilinde demokrasiyi getirmeye çalışan belli bir çoğunluğun fedakârlık gösterdiği desteğe sahipti. Bunun dışında basının büyük çoğunluğu ve İstanbul Gazeteleri DP'ye destek vermekteydi.¹⁰⁸

2. 1950 Seçimleri ve Sonuçları

Seçimler öncesi her iki parti de birbirlerinin şiddet politikasından şikâyet ediyordu.¹⁰⁹ 1950 seçimleri öncesi muhalefet süregelen konuları gündeme getirdi. Bilhassa halkın büyük çoğunluğunun yakındığı pahalılık ve yoksulluk konuları ilk sırada gelenlerdi. Pahalılık

101 Metin Heper, İsmet İnönü, Çev: Sermet Yalçın, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, İstanbul, s.168.

102 Benhür, a.g.m., s.70, Bkz. Cumhuriyet Halk Partisi adaylarının meslekleri sayısal veri olarak 54'ü avukat, 51'i idareci, 46'sı maliyeci ve iktisatçı, 44'ü doktor, 41'i tüccar, 40'i profesör, 39'u çiftçi, 36'sı yarıgıç, 25'i gazeteci, 18'i belediyeçi, 16'sı mühendis, 14'ü general, 14'ü ziraat uzmanı, 13'ü subay, 13'ü eczacı, 6'sı fabrikatör, 4'ü dış doktoru, 4'ü ilahiyatçı, 3'ü hariciyeci, 3'ü işçi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam aday sayısı 479 kişidir ve bunların sadece 5 kişisi kadındır, Karadeniz, a.g.m., s.644.

103 "Celal Bayar dün Diyarbakır ve Elazığ'da konuştu", 7 Mayıs 1950, Vatan, s.1.

104 Ayşe Eryaman, "Darbe Girişimleri Esnasında Kitle İletişim Araçlarının Rolüne Bir Örnek: Talat Aydemir Olayı ve Radyo", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, S. 67, Güz 2020, s. 216.

105 "Başbakan'ın radyodaki konuşması, vatandaş sandık başına huzur içinde gidebilir", 11 Mayıs 1950, Ulus, s.1.

106 Benhür, a.g.m., s.70, Bkz. Buna göre DP adaylarının mesleki dağılımları şu şekilde idi: 88 Avukat, 69 Bürokrat, 56 Çiftçi, 55 Tüccar, 52 Doktor, 37 Milletvekili, 23 Subay, 20 Mühendis, 19 Öğretmen (öğretim üyesi), 18 Gazeteci, 12 iktisatçı, 12 Eski Milletvekili, 5 Eczacı, 4 Fabrikatör, 3 İşçi, 1 Müftü, 1 Vaiz, 1 Şair, 1 Veteriner, 1 Kimyager. Sekiz adaysa bu listeden bağımsız olarak adaylığını koymuştu, Benhür, a.g.m., s.70.

107 Karadeniz, a.g.m., s.644.

108 Goloğlu, a.g.e., s. 304.

109 Goloğlu, a.g.e., s.304.

ve yoksulluğun tüm sorumluluğu iktidara yüklenmiş, ucuzluk vaatleriyle konuşmalar sonlanmıştı. Demokrasi ise tanımı açık bir şekilde yapılmayan soyut özgürlüklerin ifade edildiği bir biçimde her konuşmanın temel noktası olarak ifade edildi. Muhalefetin özellikle de DP'nin bayrağı olarak eklemek ve özgürlük kavramları gündemde yer aldı. İktidar cephesinde ise DP'nin tüm siyasi propagandasını kişiler ekseninde parlak isimlere aday listelerini açması iktidarın en fazla eleştirdiği konulardan birisi oldu.¹¹⁰ Seçimlere çok az bir zaman kala CHP içerisindeki bazı isimler partiden ayrılma kararı aldı ve daha sonra bu isimler DP'ye geçtiklerini duyurdu. Emekli General Ali Fuat Cebesoy CHP'den istifa etti ve daha sonra DP listesinde bağımsız adaylık kabul etti. Yargıtay Başkanı Halil Özyörük, görevinden ayrıldı ve DP'den milletvekili adayı olacağını duyurdu. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu ile İstanbul Milletvekili Refet Bele de CHP'den ayrılan isimler arasındaydı.¹¹¹ Demokrat Partide ise yaklaşan seçimlere doğru sık sık sarsıntılar yaşanıyordu. Seçimin çok yaklaştığı günlerde İstanbul İl Başkanı Esat Çağa ile Yönetim Kurulu Üyesi Kazım Yurdakul, Selahattin Güvendiren istifa etmişlerdi.¹¹² "Seçimler bugün yapılıyor" başlıklı haberde hazırlıkların bir gün öncesinden sona erdiği ve bütün yurtta seçmen sayısının dokuz milyona yaklaştığı ifade edildi. Seçimlerin sabah sekiz de başlayıp akşam on yedi de sona ereceği ve neticelerin akşam on dokuzdan itibaren ilan edileceği aktarıldı.¹¹³ 1950 seçimlerine katılım 89,3 ile yüksek oranda oldu.¹¹⁴ 14 Mayıs 1950 seçimleri bütün yurtta büyük seçmen kitlesinin katılımıyla huzur ve güven ortamında gerçekleşti. Pazar gecesi saat on ikiye doğru Ankara parti merkezinde Bayar ve Fuat Köprülü'nün seçimi kazandıkları ve DP'nin iktidara geldiği duyuruldu. Ertesi gün bütün gazeteler Demokrat Partinin iktidarı ele aldığını yazdı. İlk defa kansız ve beyaz bir ihtilal yapılmıştı.¹¹⁵ 1950 seçimleri İsmet İnönü'nün yenilgisiyle sonuçlandı. Seçimi kazananlar İsmet İnönü'nün görevi devredebileceğine kuşkuyla bakmaktaydı. Ancak deneyimli ve çağdaş düşünce anlayışıyla İnönü tarafından yönetim kazanan partiye devredildi. İsmet İnönü artık milli şef olarak anılmaması gerektiğini bizzat kendisi açıkladı.¹¹⁶ 1950 seçimleri sükûnet ve kurallar dâhilinde gerçekleşmiş seçimlere ilişkin şikâyet konusu resmîyette vuku bulmamıştı. Seçilecek olan 477 milletvekilinin on üç tanesi seçimlere iki yerden adaylığını koyduğu ve bir kişi de seçim günü vefat etmiş olduğundan Millet Meclisi 22 Mayıs 1950 günü, 463 milletvekili olmak üzere toplanmıştı. Cumhuriyet Halk Partisi seçimlerde 69 milletvekili, Demokrat Parti 393 milletvekili ile Millet Meclisine girmişti. Millet Partisi yalnızca Osman Bölükbaşı'nı Kırşehir'den Meclise kazandırmıştı.¹¹⁷ 1950 yılında kayıtlı seçmen sayısı 8.905.743, oy kullanan seçmen sayısı 7.953.085, seçime katılım oranı 89,3 idi. Seçim sonucunda CHP 69, DP 416, MP 1 ve BĞMZ 1 milletvekili kazanarak toplam seçilen milletvekili sayısı 487 olmuştur.¹¹⁸ Seçim cumhuriyet tarihinin ilk tek dereceli, genel oy, gizli oy, yargı denetimine açık tasnif, basit çoğunluk kuralları şeklinde ki uygulamalarıyla Demokrat Partisini iktidara getirdi.¹¹⁹ Ana muhalefet partisi konumundaki DP, Seçim Yasasının da tesiriyle, kurucularının dahi beklemediği bir

110 Çavdar, , a.g.e., s.463,464.

111 Goloğlu, a.g.e., s.304

112 Goloğlu, a.g.e., s.306.

113 " Seçimler bugün yapılıyor", 14 Mayıs 1950, Vatan, s.1.

114 Sezen, a.g.e., s.243.

115 Tekin Erer, Türkiye'de Parti Kavgaları, Ticaret Borsası Matbaası, 1963, İstanbul, s.269.

116 Cihan, Tekin, a.g.e., s. 108.

117 Giritlioğlu, a.g.e., s.244.

118 TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu, 2012, s.25.

119 Rıdvan Akın, Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı (1923-2007), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2009, s.63.

başarı göstererek iktidara geldi.¹²⁰ DP'ye eğitilmiş ve aydın sınıflar tarafından bir yönelme olduğu görülmektedir. Konya, Kayseri, Afyon ve Erzurum gibi muhafazakâr yönüyle ön plana çıkan illerde DP'nin oy oranını yükseltmesi ise dikkat çekici bir husus olmuştur. CHP muhafazakâr kimliğiyle öne çıkan illerin haricinde Batı bölgesinde ki illerde de oy kaybetmişti. Büyük kent merkezlerinde de CHP'si seçimi kaybetmiştir.¹²¹ 1950 seçim sonuçlarına göre oy dağılımı şu şekildedir: CHP 3.148.626, DP 4.391.694, MP 368.537 BĞMZ 44.537.¹²² Yapılan seçimin sonuçları hem CHP hem de DP için şaşırtıcı olmuştur. Seçimlere büyük bir iyimserlik havasında katılan CHP'de, seçimlerin kaybedileceğini düşünen çok az kişi vardı ve bu nedenle sonuçlar CHP'de şaşkınlıkla karşılandı. DP de ise başka bir telaş oluştu. İktidara tam hazırlıklı olduğu söylenemeyen partinin belirli bir kadrosu yoktu ve parti hiyerarşisi kurulmamıştı.¹²³ TBMM'de 1950 seçimlerinin ardından, iktidar-muhalefet arasında sert bir çatışma yaşanacaktır.¹²⁴

“Seçim şuur ve olgunluk içinde cereyan etti” başlıklı haberde halkın o güne kadar görülmeyen bir alaka ile oy sandıklarının başında vatandaşlık vazifesini sevinçle yaptığı aktarılmıştır. Haberde gizli oy açık tasnifin verdiği haz ve emniyetle vicdan ve akılla baş başa kalarak vatandaşın oyunu kullandığı ifade edildi. Halkın sabahın erken saatlerinden itibaren oy sandıklarının başına koştuğu belirtilerek ihtiyar nineler, gebe kadınlar ve hastaların dahi oylarını kullandığına değinildi. Seçmenlerin vatandaşlık vazifesini yapmak için bazı kalabalık sandıkların başında yarım saat, bir saat dahi beklemeyi göze aldığı belirtildi. Bütün sokak ve caddelerde bir bayram havası yaşandığına dair izlenimler aktarıldı.¹²⁵ 1950 seçimlerinde, Demokrat Parti'nin başarılı sonuç almasına neden olan toplumsal desteğin temeli, genel olarak sanayi ve ticaret burjuvazisi ile birlikte köylü kesimin varlığına dayanmaktaydı.¹²⁶ Kars Milletvekili olan Hüseyin Cahit Yalçın, Mecliste en yaşlı üye olarak Mecliste ilk oturuma başkanlık etmişti. Yalçın, Meclisteki üyelere “hoş geldiniz” diyerek ve hayırlı hizmetler temennisinde bulunarak Dokuzuncu dönem Büyük Millet Meclisi'ni açmıştı. Bu oturumda ilk olarak Meclis Başkanlığı seçimi yapılmıştı.¹²⁷ DP, 22 Mayıs 1950'de iktidarı resmen devraldı.¹²⁸ Seçimlerin sonucunda gerçekleşen görev dağılımına göre; Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan, Refik Koraltan Meclis Başkanı ve Fuat Köprülü Başbakan yardımcısı oldu.¹²⁹ Basında, DP'yi destekleyen ve Halk Partisinin muhalefette kalmasını hoş karşılayan bir duruş vardı. Gazetelerde ki başyazarların büyük çoğunluğu Menderes hükümetine destek veriyordu. Başbakanlığa

120 Mustafa Albayrak, “Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı”, Ankara Barosu Dergisi, 1, 2014, s.300, Bkz. 1950 seçimlerine genel katılım oranı % 80,6 olmuş, verilen oyların % 54,91’ni alan DP, 416 milletvekili kazanmış, CHP ise verilen oyların % 41,05’ni almış milletvekilliklerinden de 67 milletvekili kazanmıştır. Geriye kalan bir milletvekilini de CMP çıkarmıştır. Diğer partiler ve Bağımsızların çıkardıkları milletvekili sayısı ise 3 idi, Servet Armağan, “Türkiye’de Parlamento Seçimleri”, İÜHFD, C.33, S.3-4, ss.45-100, 1967,s.78.

121 Demirci, a.g.m., s. 135, 136.

122 TÜİK, a.g.e. ,s.25.

123 Kabasakal, a.g.e., s.179.

124 Teziç, a.g.e. ,s. 241.

125 “Seçim şuur ve olgunluk içinde cereyan etti”, 15 Mayıs 1950, Vatan, s.1.

126 Karadeniz, a.g.m., s.646.

127 Giritlioğlu, a.g.e., s.244.

128 Kabasakal, a.g.e., s.180.

129 Recep Şükrü Apaydın, Öteki Menderes, Timaş Yay.: İstanbul, 1996, s.89. Bkz. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde büyük bir çoğunlukla iktidara gelen DP'nin ilk kabinesini kurmakla görevlendirilen Adnan Menderes'in bu göreve atanması, daha sonra da, 9 Haziran 1950 tarihinde, DP Genel Başkanlığı'na seçilmesi, Parti içinde bazı tepkilere neden olmuştu Mustafa Albayrak, “Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri Ve Önemi”, 7. Türk Sosyal Bilimler Kongresi, 21-23 Kasım 2011, s.342.

Menderes'in getirilmesi ile ilgili olarak Hürriyet gazetesinde Sedat Simavi tarafından yapılan değerlendirmede; yepyeni bir zihniyete, taptaze şahsiyetlere ve fedakâr bir Cumhurbaşkanına sahip olunduğu belirtilerek, tüm bunların geleceğe emniyetle bakmak adına güzel bir vesile olduğu ifade edildi.¹³⁰ 16 Mayıs 1950 tarihli "*Vatan Gazetesinde*" DP'nin kahir ekseriyetle kazandığı yazıldı. Aynı tarihli gazetede "*Millet ne istiyor?*" başlıklı yazıyı kaleme alan Ahmet Emin Yalman memleket için yeni bir güneş doğduğunu ve ilk defa halkın iradesinin serbestçe ifade bulduğu belirtildi. Yalman, iktidar mevkiinin cebir ve zor olmadan bir elden diğer ele geçtiği ifade edildi. Yalman yazısının devamında: "*Memleketin en küçük bir sarsıntıya maruz kalmadan istikrar ve emniyeti tehlikeye düşmeden vakarlı necip ve itidalli bir hak ve hürriyet mücadelesi sayesinde varmış ve bütün insanlığın huzurunda, tarihte hiç eşi görülmemiş bir olgunluk imtihanı geçirmiştir*" dedi. Yalman ayrıca bu zaferde bütün milletle beraber İnönü'nün, Şemsettin Günaltay hükümetinin ve halk partisinin de geniş bir şeref hissesi olduğunu belirtmiştir. Türk milletinin seçim sandığı başında iradesini belli ederken hiçbir zümre ve şahsa karşı kin, nefret ve intikam hislerine tabi olmadığı aktarılmıştı.¹³¹ 1950 seçimleri yabancı basında da yer bulmuş ve Türkiye'de ki seçimleri öven yazılar kaleme alınmıştı. *Aurore Gazetesi*; Türkiye'deki partilerin ve Anayasanın tarihçesine değindikten sonra iktidar partisinin örnek olacak şekilde davrandığını belirterek Türk halkı açısından yeni bir tarihi devrenin yaşandığı ifade edilmişti. *New York Times Gazetesi* ise "Türkiye Demokrasiye oy verdi" başlığı ile seçimlerin şaşırtıcı sonuçlarının yalnız sadece Türkler için değil batı demokrasileri içinde gurur olduğu belirtildi. Seçimi kaybetmiş olmasına rağmen Türkiye'ye demokrasi yolunda büyük bir adım attıran İsmet İnönü'nün bu başarıda büyük pay sahibi olduğuna değinilmişti. *Dally Mail* de Atatürk'ün memleketin demokrasi hedefinde bütün yolları hazırlayan bir lider olduğu ve bu seçimlerin Atatürk politikasının zaferinin mahiyetinden olduğuna vurgu yapılmıştı. *Washington Star*, baş makalesinde Türkiye'deki 1950 seçimlerinin herhangi bir batı demokrasisinde daha serbest, daha mükemmel ve adilane gerçekleşmeyeceğine değinilmişti.¹³² 1950 seçimlerinin temel özelliği, yapılış tarzının da etkisiyle dürüst ve baskısız bir şekilde yapılmış olmasıdır. Bunun yansıması olarak ortaya çıkan durumu çok partili hayata geçişin neticesi ve demokratik yaşamda yol alınan ilerlemenin bir sonucu olarak görmek mümkündür. Ayrıca 1950 tarihli seçim kanununun maddeleri de söz konusu seçimlere katkı sağlayan bir etkendi.¹³³ 14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda ülkenin çok partili hayata geçişinde iktidar ve muhalefet olarak Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Partinin tutumları takdirle karşılandı. Ancak gerçek pay sahibi Türk Milleti, halkı olmuştu.¹³⁴

Sonuç

Türkiye'de iç ve dış faktörlerin tesiriyle 1945 yılında çok partili yaşama geçişe dair önemli adımlar atılmış, mevcut tek parti iktidarına karşı muhalefet partileri kurulmaya başlanmıştı. Kurulan bu muhalefet partileri içerisinde ön plana çıkan ve 1946 seçimlerinde almış oldukları oy oranıyla dikkatleri üzerine çeken Demokrat Parti idi. Demokrat Parti, CHP içerisinde ayrılan dört milletvekili; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü

130 Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1966, s.42.

131 Ahmet Emin Yalman, "Millet ne istiyor?", *Vatan*, 16 Mayıs 1950, s.1.

132 Giritlioğlu, a.g.e., s.254, 255.

133 Armağan, a.g.m., s.79.

134 Sertkaya, a.g.e., s. 83.

ve Refik Koraltan tarafından kurulmuş bir partiydi. Dolayısıyla bu isimlerin geçmişten gelen bilgi ve tecrübeleri ile birlikte, CHP'de buldukları süre zarfında kazandıkları siyasi deneyimler, muhalefet partisi olarak DP'yi kurduklarında yapılan siyasette kendilerine büyük katkı sağlamıştı. 1946 yılında yapılan seçimlerin ardından iktidar ve muhalefet partileri için en önemli kritik eşiklerden birisi 1950 seçimleri oldu. Uzun süreli tek parti iktidarının ardından Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 seçimleri sonucunda iktidarını demokratik yollarla ve halkın çoğunluğunun iradesi doğrultusunda Demokrat Partiye devretti. Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte hem iktidar-muhalefet denge ve ilişkileri açısından hem de halk iradesinin yansımaları ve sonuçları bakımından seçimler dikkatle takip edilmiştir. 1950 seçimleri öncesi kabul edilen, 16 Şubat 1950 tarihli Seçim Kanunu tek dereceli, eşit ve gizli oy, açık tasnif gibi özellikleriyle seçimlerin daha şeffaf ve güvenilir yapılması açısından önemli bir gelişmeydi. 1950 seçimlerine katılan partiler arasında en büyük rekabet CHP ile DP arasında yaşanmıştır. 1950 seçimlerinde mevcut iktidar yani CHP, iktidarını devam ettirmek üzere mücadele ederken DP başta olmak üzere muhalefet partileri ise iktidara gelebilmek için mücadele vermişlerdi. Partilerin seçimlerdeki başarılarında yürütmüş oldukları kampanya ve yaptıkları propagandalar belirleyici idi. Bu nedenle de kampanyalara, söylemlere, propagandaya ayrı bir yer ayrıldı. 1950 seçimleri öncesinde iktidar ve muhalefet açısından yapılan söylemler partilerin halk nazarında kabul görmelerinde ve iktidara giden süreçte önemli bir basamaktı. Seçimlere hazırlık döneminde iktidar ve muhalefet partileri içerisinde yaşanan bazı gelişmeler hem partileri hem de seçimin seyrini etkiledi. Örneğin Demokrat Parti içerisinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve parti içi tartışmalar, seçim öncesi gündemi meşgul etti. CHP de ise seçimlere az bir zaman kala tanınmış önemli bazı isimlerin partiden ayrılarak DP'ye geçmeleri siyasi dengeler açısından dikkat çeken gelişmeler oldu. Seçime katılacak olan tüm partilerde yoğun bir çalışma başlatılmış, parti ve parti ileri gelenleri seçim yaklaştıkça söylemlerini daha yüksek tondan ifade etmeye başlamıştı. Bu durum ise zaman zaman partiler arası gerginliklerin artmasına neden oldu. Cumhuriyet Halk Partisi kendisinin köklü ve tecrübeli bir parti geçmişine sahip olduğunu belirtirken, muhalif partileri yeni ve tecrübesiz olmakla tenkit ediyordu. Demokrat Parti ise iktidarın baskıcı tutumundan ve mevcut iktisadi yapının durumundan yola çıkarak parti olarak en büyük vaatlerinin özgürlükler olduğunu ilan etmişti. Seçime doğru tüm partiler seçim beyannameleriyle halk arzusu ile yönetime geldikleri takdirde meseleleri nasıl ve ne şekilde çözeceklerini bildirdi. Hemen hemen tüm partilerin beyannamesinde yer alan konular eğitim, köylünün sorunları, yabancı sermaye, dış politika, milli savunma ve iktisadi meselelerdi. Tüm siyasi partilerin seçime yönelik çalışmaları içerisinde; Genel Başkan ve parti üyelerinin yurt içerisindeki gezileri, radyo konuşmaları, yayınlanan seçim beyannameleri ve gazeteler yoluyla yapılan propagandalar yer almıştı. Seçimler öncesi basındaki manşetler, köşe yazıları ve değerlendirmelerde, iktidar yâda muhalefete yakın duruş sergileyen gazeteler çıktıktan ya da dolaylı yollarla kendilerine yakın buldukları siyasi partileri desteklemişlerdi. Cumhuriyet Halk Partisi'nin düşünce ve görüşlerine geniş yer veren gazetelerin başında Ulus gazetesi gelirken, muhalefeti çok açık bir şekilde desteklemese de DP'ye yakın duruş sergileyen Vatan gazetesi gibi gazeteler mevcuttu. Bu gazetelerde ki köşe yazıları da seçimin nabzını belirleyen önemli bir güç oldu. Partiler arası suçlamalar ve bu suçlamalara verilen cevaplar seçim süresince gündemi meşgul etti. Tüm partilerin 1950 seçimlerine dair ortak söylemleri ve ayrıştıkları noktalar vardı. Partilerin ortak söylemi

iktidara geldiklerinde milletin refah ve saadetini sağlayacakları teziydi. İki parti ekseninde gerçekleşen seçim mücadelesi sonucunda ortaya çıkan sonuç, hem iç siyasette hem de dış siyasette geniş yankı buldu. Cumhuriyet Halk Partisi, uzun süren iktidarını 1950 seçim sonuçlarıyla birlikte Demokrat Partiye devretti. Demokrat Parti açısından bakıldığında ise iktidarı ele almakla birlikte ülke yönetiminin bütün sorumluluğunu da üzerine aldı. Türk siyasi tarihinde halk iradesiyle seçimlerin gerçekleşmesi, demokratik bir seçimin tecrübe edilmesi, halkın siyasete ve demokrasiye olan tutumunun kökleşmesi bakımından 1950 seçimleri öncesi yapılan hazırlıklar ve seçim söylemleri, seçimin seyrini etkileyen önemli bir devre oldu.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 95-373-6.

BCA, 10-54-16.

2. Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi

Dönem: 8, Birleşim: 41, 8.2.1950.

Dönem: 8, Birleşim:42, 9.2.1950.

3. Süreli Yayınlar

Akşam

Tan

Ulus

Vatan

Zafer

4. Kitaplar ve Makaleler

Abadan, Yavuz , “Seçim ve Propaganda”, Ulus, 4 Mart 1950.

Ağaoğlu, Samed “Seçimlerin Arifesinde”, *Zafer*, 9 Mart 1950.

Akandere, Osman (1998), *Milli Şef Dönemi*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Akbıyıklıoğlu, Ali Rıza (1986), *Demokrasi ve İsmet Paşa*, Ankara: Filiz Matbaacılık.

Akın, Rıdvan (2009), *Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı (1923-2007)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Albayrak, Mustafa, “Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı”, Ankara Barosu Dergisi, 1, 2014, ss.297-312.

Albayrak, Mustafa (2004) , *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınları.

Albayrak, Mustafa, “Hürriyet Partisi’nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri Ve Önemi”, 7. *Türk Sosyal Bilimler Kongresi*, 21-23 Kasım 2011, ss.342-379.

Apaydın, Recep Şükrü (1996), *Öteki Menderes*, İstanbul: Timaş Yay.

- Armağan, Servet , “Türkiye’de Parlamento Seçimleri”, İÜHFD, C.33, S.3-4, 1967,ss.45-100.
- Ayata, Ayşe Güneş (1992), *CHP (Örgüt ve İdeoloji)*, Ankara: Gündoğan Yay.
- Bayman, Osman Nuri , “Üç partinin devlet müdahalesi bahsindeki düşünceleri nasıldır? , *Vatan*, 18 Mart 1950.
- Bayman, Osman Nuri , “1950 seçimleri arifesinde partilerin programlarındaki iktisadi ve mali meseleler nelerdir?”, *Vatan*, 6 Mart 1950.
- Benhür, Çağatay, “14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP’nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları”, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, *Edebiyat Dergisi*, S.17, 2007, ss.61-75.
- Cihan, Ali Rıza, Tekin, Abdullah (1989) , *Çağdaş Devlet Adamı İsmet İnönü*, İstanbul: Tekin Yay.
- Çavdar, Tevfik (1995) ,*Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839- 1950)*, Ankara: İmge Kitapevi Yay.
- Demirci, Pervin, “1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri”, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.9, S.1, 2021, ss. 119-142.
- Dıranas, “ Muhip, İktidarın Tek Çıkarı”, *Zafer*, 5 Mart 1950.
- Ekinci, Necdet (1997) , İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Çok Partili Yaşama Düzene Geçişte Dış Etmenler, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay.
- Erer, Tekin (1963), *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, İstanbul: Ticaret Borsası Matbaası.
- Erer, Tekin (1966), *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası.
- Eroğul, Cem (1998), *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitapevi Yay.
- Eryaman, Ayşe, “Darbe Girişimleri Esnasında Kitle İletişim Araçlarının Rolüne Bir Örnek: Talat Aydemir Olayı ve Radyo”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:67, Güz 2020, ss.215-239.
- Esirci, Şükrü (1967), *Menderes Diyor ki*, İstanbul: Demokrasi Yayınları.
- Giritlioğlu, Fahir, (1965), *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Goloğlu, Mahmut, (1982), *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, İstanbul: Kaynak Yay.
- Güngör, Süleyman (2004), *Muhalefette CHP*, Ankara: Alternatif Yay.
- Heper, Metin (1999), İsmet İnönü, Çev: Sermet Yalçın, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnan, Süleyman (2006), *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Ankara: Liberte Yay.
- Kabasakal, Mehmet (1991), *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Karadeniz, Yeşim, “Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri”, Bingöl Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.8, S. 6, Güz 2018, ss.637-648.
- Karpat, Kemal H. (1967), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Kili, Suna (1976), *Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- Makal, Ahmet (1999), *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri (1920-1946)*, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

- Pamukoğlu, Arif Hikmet (1961), *Türkiye’de Demokrasi*, İstanbul: Nurgök Matbaası.
- Safa, Peyami , “Bakışlar, Muhalefet ve Kültür”, *Ulus*, 12 Ocak 1950.
- Safa, Peyami, “Bir diyecekleri kaldı mı?”, *Ulus*, 22 Mart 1950.
- Safa, Peyami, “Bakışlar, Yaşını Unutan Muhalefet”, *Ulus*, 7 Ocak 1950.
- Saim, Sezen (2010), *Seçim ve Demokrasi*, İstanbul: Gündoğan Yay.
- Sertkaya, İbrahim (2008), *Demokrasi Yolunda Bir Hayat Adnan Menderes*, Yağmur Yay.
- Sevgen, Nazmi (1951), *Celal Bayar Diyor ki.. (1920-1950)*, İstanbul: İstanbul Tan Matbaası.
- Teziç, Erdoğan, *100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi Ve Türkiye’de Partiler)*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- TÜİK, (2012) Milletvekili *Genel Seçimleri 1923-2011*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Tuncer, Erol (2003), *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Ankara: Tesav Yay.
- Varlık, Ülkü; Ören, Banu (2001), *Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler*, İstanbul: Der Yay.
- Yalçın, Hüseyin Cahit , “Seçimleri Beklerken”, *Ulus*, 2 Ocak 1950.
- Yalman, Ahmet Emin , “Millet ne istiyor?”, *Vatan*, 16 Mayıs 1950.
- Yalman, Ahmet Emin, “Sayılı günler”, *Vatan*, 25 Nisan 1950.
- Yılmaz, Ensar (2008), *Türkiye’nin Demokrasiye Geçiş Yılları (1945-1950)* , İstanbul: Bire Yay.